

OSLO SPEILET

Er **fruktbarheten** i ferd med å **stagnere**?

Sterk **nedgang** i **dødeligheten** i Oslo

Forventet levealder i Oslo og refleksjoner
rundt **sosioøkonomiske indikatorer**

Flyttmønsteret endrer Oslo

Stadig **flere Osloborgere** – og hva så?

Er det **plass** til alle som vil bo i **Oslo**?

Innholdsfortegnelse

Innledning og leder	S . 5
Er fruktbarheten i ferd med å stagnere ?	S . 6
Sterk nedgang i dødeligheten i Oslo	S . 12
Forventet levealder i Oslo og refleksjoner rundt sosioøkonomiske indikatorer	S . 18
Flyttemønsteret endrer Oslo	S . 27
Stadig flere Osloborgere – og hva så?	S . 35
Er det plass til alle som vil bo i Oslo ?	S . 46

Forsidebilde: Cato Rørstrøm

OSLOSPEILET ble utgitt første gang i 1991, og har siden kommet ut tre til seks ganger årlig. Oslospeilet inneholder artikler om ulike sider ved byens utvikling, særlig innen områdene demografi og sosioøkonomi.

Magasinet utgis av Oslo kommunes utviklings- og kompetanseetat, ved avdeling for statistikk, analyse og datavarehus.

Ansvarlig redaktør: Etatsdirektør Gerd Robsahm Kjørven
Redaktør: Seniorrådgiver Pål Holmen

OSLOSPEILET

Det er store forskjeller i forventet levealder mellom Oslos bydeler. I Bydel Sagene er den forventede levealderen for menn beregnet til 73,2 år, mens den i bydel Vestre Aker er beregnet til 81,6 år. Ulikheter i forventet levealder er gjerne knyttet til levkårsforskjeller, og når man kontrollerer for ulike sosiale indikatorer finner man at lav forventet levealder og dårligere sosiale forhold henger sammen.

Å flytte fra Sagene til Vestre Aker innebærer ikke nødvendigvis et lengre liv. Det er heller slik at boligmassen på Sagene er radikalt forskjellig fra boligmassen i Vestre Aker, og dermed tiltrekker seg folk med ulike sosiale og helsemessige egenskaper.

Årsak og virkning er også verdt å reflektere over når man diskuterer konsekvensene av Oslos befolkningsvekst. Ofte blir det uttrykt bekymring for hvordan man skal klare å huse hele Oslos fremtidige befolkning når man forventer en befolkningsvekst på nærmere 200 000 personer de neste 20 årene. Her er det verdt å påpeke at dersom man slutter å bygge nye boliger, vil ikke befolkningsveksten bli så stor som 200 000 personer. Er det ikke plass, så er det ikke plass.

■ ■ **The thinker makes a great mistake when he asks after cause and effect. They both together make up the invisible phenomenon** ■ ■

Johann Wolfgang von Goethe

Likeledes har man de senere årene opplevd en babyboom i Oslo, samtidig som barnefamiliene blir boende i byen lengre enn tidligere. Denne utviklingen har skjedd parallelt med at det har blitt bygget svært mange nye barnehager. Hadde man opplevd denne veksten i barnebefolkningen uten den nasjonale satsningen på bygging av barnehager?

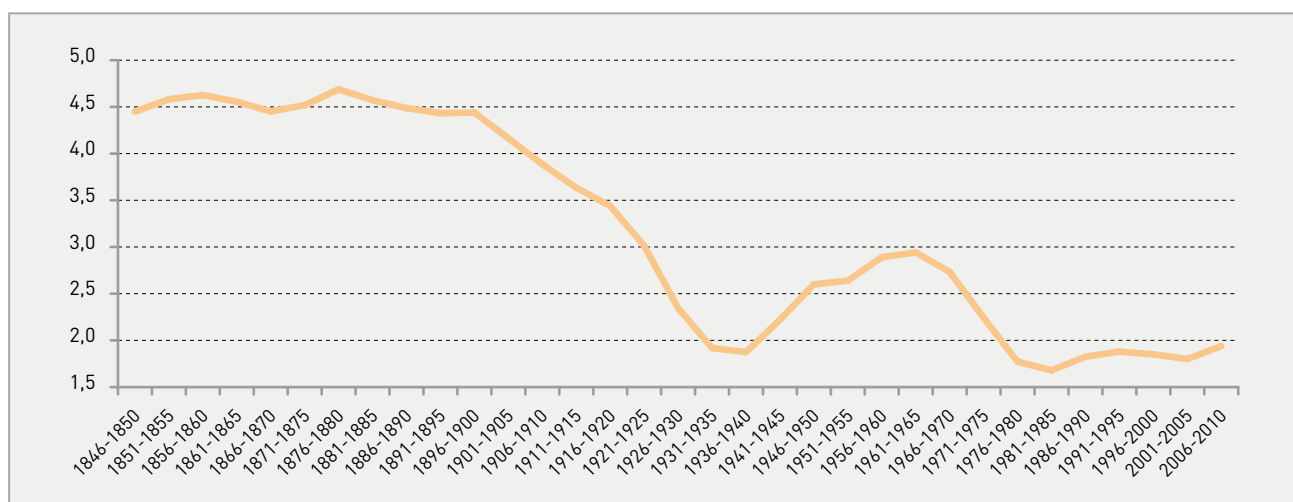
Er fruktbarheten i ferd med å stagnere?

Oslos kvinner får i dag i gjennomsnitt flere enn 1,8 barn hver, mot om lag 1,5 barn for 25 år siden. I samme periode har mødrene blitt stadig eldre, bare i løpet av de ti siste årene har den gjennomsnittlige fødealderen for oslokvinner økt fra 30,6 år til 31,8 år. Hvilke drivkrefter ligger bak utviklingen i fruktbarheten, og hvordan vil den utvikle seg i årene fremover?

Fra høy til lav fruktbarhet

Den demografiske størrelsen samlet fruktbarhetstall (SFT) gir et hypotetisk mål som viser hvor mange barn kvinnene vil komme til å få hvis det aldersspesifikke fruktbarhetsmønsteret fortsetter i hele deres fødedyktige periode. På midten av 1800-tallet og frem til århundreskiftet fikk hver norske kvinne i gjennomsnitt rundt 4,5 barn hver. Rundt århundreskiftet startet en nedgang i fruktbarheten, som vedvarte frem til midten av 1930-tallet.

Nedgangen i fruktbarhet må ses i sammenheng med at det i forkant av, og parallelt med, denne utviklingen var en betydelig nedgang i dødeligheten i befolkningen. En slik overgang, fra høye fødsels- og dødsrater, til lave fødsels- og dødsrater, betegnes gjerne som en demografisk transisjon, og har funnet sted ikke bare i Norge, men i store deler av verden. Karakteristisk for den demografiske transisjonen er at den begynner med at dødeligheten synker. Årsaken til den synkende dødeligheten kan i de fleste tilfeller knyttes til sosiale og økonomiske utviklingstrekk.

Figur 1: Samlet fruktbarhetstall (SFT) i Norge 1846-2010

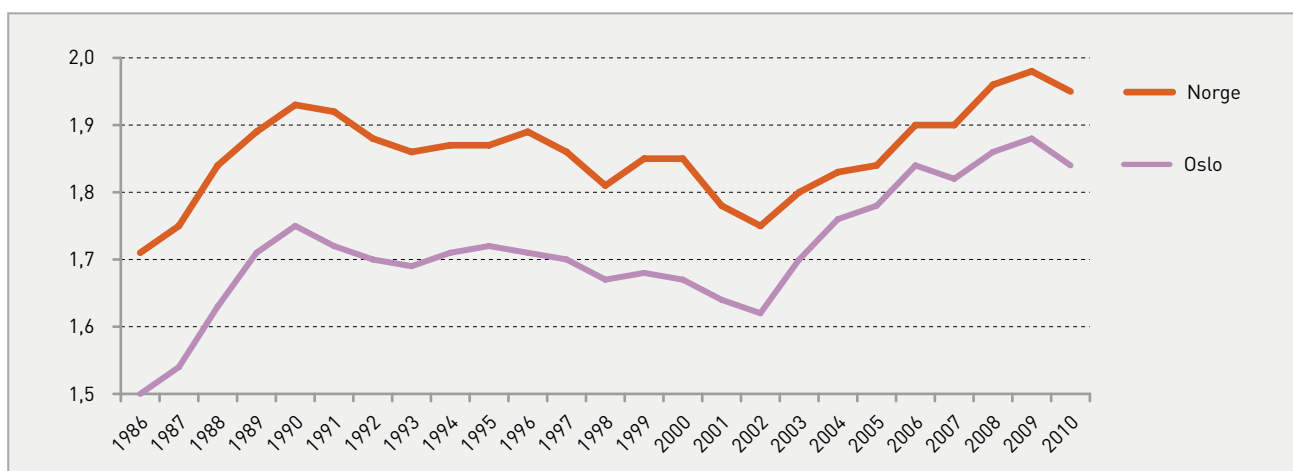
Før den industrielle revolusjonen nådde Norge var helse- og sanitærforholdene dårligere, og den medisinske kunnskapen var dårlig. Før dødeligheten begynte å synke kunne man oppleve store svingninger i dødelighet fra det ene året til det andre. Dårlige avlinger og epidemier var viktige årsaker til dette. Fra midten av 1800-tallet ble de store epidemiske sykdommene som kolera, kopper, tyfus og dysenteri mindre utbredt, samtidig som bedre medisinske forhold under svangerskap og fødsel førte til at spedbarnsdødeligheten sank markant. Før dødelighetsnedgangen tiltok kunne gjerne så mange som halvparten av de fødte ikke regne med å få vokse opp. Etter hvert som dødeligheten sank, nådde flere barn voksen alder, noe som kunne være et incitament for å få færre barn.

Samtidig med de bedre helsemessige forholdene skjedde det en gradvis endring av familiens og hjemmenes funksjon. Produksjonen ble i større grad flyttet ut av hjemmet, og inn i industrien. Barnearbeid forekom på tidlige stadier i det industrialiserte samfunnet, men det kom etter hvert regler som regulerte dette forholdet, samtidig som det ble stilt krav om at barna skulle gå på skole. På denne måten ble barna i stadig mindre grad bidragsyttere til familiens økonomi, de ble en utgiftspost isteden for en inntektskilde. Samtidig ble det etablert sosiale ordninger innen aldersomsorgen, noe som gjorde barns rolle som garantister for foreldrenes alderdom mindre viktig. Det ble også mer og mer vanlig at kvinnene hadde arbeid utenfor hjemmet, og de fikk mulighet til å ta utdanning.

Etterkrigstiden: Mot et moderne fødselsmønster

Fruktbarheten i Norge nådde et foreløpig bunnivå på midten av 30-tallet, med en SFT på i underkant av to barn per kvinne. Under og etter annen verdenskrig begynte fruktbarheten igjen å øke, og økningen var spesielt markant de første årene etter krigen. Denne markante veksten i fruktbarhet kan beskrives som en opphentingseffekt. Mange par hadde vært adskilt under krigen, og kunne nå få de barna de ellers ville ha fått på et tidligere stadium, hadde det ikke vært for krigen. Samtidig var idealet om barnefamilien en del av optimismen i etterkrigstiden, og andelen gifte økte. Mot slutten av 60-årene stagnerte imidlertid fruktbarheten, og den påfølgende nedgangen i fruktbarhet frem til begynnelsen av åttitallet kan ses på som en korreksjon av den ovennevnte opphentingseffekten, og mot en tilnærming til et mer "normalt" fruktbarhetsnivå.

Figur 2: Samlet fruktbarhetstall (SFT) i Oslo og Norge 1986-2010

Fra midten av åttitallet har igjen fruktbarheten økt, og SFT for hele landet ble beregnet til 1,95 i 2010, mens Oslos SFT ble beregnet til 1,84. De senere års økning i fruktbarheten blir i mange sammenhenger trukket frem som et kvalitetsstempel ved det norske samfunnet. Svært få land kan "skilte med" kombinasjonen av høy kvinnelig yrkesdeltakelse og høy fruktbarhet. Det er grunn til å tro at denne utviklingen i stor grad er et resultat av en bevisst ført barne- og familievennlig politikk.

En viktig del av dette er ordningene rundt fødselspermisjon. Fra 1946 ble det gitt barselpenger i 12 uker. Fra 1. juli 1977 ble den betalte permisjonen utvidet til 18 uker, i forbindelse med iverksettingen av arbeidsmiljøloven. Ti år senere ble den utvidet til 20 uker, deretter ble den gradvis utvidet hvert år frem til 1993, hvor man fikk anledning til å ta ut 42 uker permisjon med full lønn, eller alternativt 52 uker med 80 prosent lønn. Foreldre av barn født etter første juli 2011 har nå krav på 47 uker permisjon med 100 prosent dekningsgrad, eller 57 uker med 80 prosent dekningsgrad.

Samtidig har det de senere årene blitt satset på en massiv barnehageutbygging. Den nasjonale satsingen rundt bygging av nye barnehager og lovfestet rett til barnehageplass har resultert i 156 nye barnehager bare i Oslo bare siden 2004. I samme periode økte antall årsverk i oslobarnehagene fra 6 027 til 9 034. Antall barn i barnehage i Oslo har økt fra 24 128 til 34 646. Til tross for flere fødte gjennom hele perioden gikk hele 84,7 prosent av oslobarna i barnehage i 2010, mot 68,1 prosent i 2004.

Videre har det blitt innført ordninger som gjør det enklere å kombinere yrkesaktivitet og familieliv.

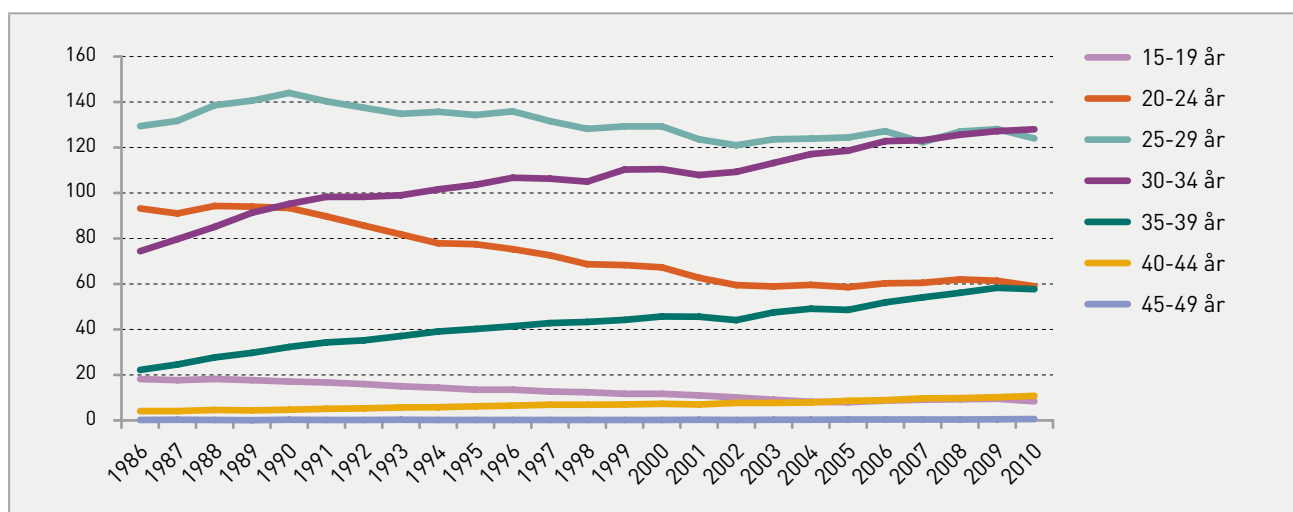
Ordninger rundt fleksibel arbeidstid har blitt mer utbredt, man har kontantstøtteordningen samt en ordning som gjør at mødrene kan ta ut 20 prosent permisjon med full lønn for å amme. I tillegg legger arbeidsmiljøloven klare begrensninger i forhold til hva en arbeidsgiver kan legge vekt på ved en ansettelse. Graviditet eller forventet graviditet kan eksempelvis ikke vektlegges.

I sum innebærer disse ordningene at det har blitt lettere enn tidligere å kombinere barn og arbeid. Dette har igjen muliggjort kombinasjonen av høy fruktbarhet og høy kvinnelig yrkesdeltakelse.

Eldre mødre enn før

Norges mødre blir stadig eldre. Dersom vi tar for oss kvinner i 5-års aldersgrupper var fødselshyppigheten i 1986 høyest i alderen 25-29 år, med 129,4 barn per 1 000 kvinner. Fødselshyppigheten i denne aldersgruppen hadde frem til 2010 sunket til 124 barn per 1 000 kvinner. I samme periode steg fødselshyppigheten blant kvinner i alderen 30-34 år fra 74,4 barn per 1 000 kvinner til 128 barn. Hyppigheten blant kvinner i alderen 20-24 år sank fra 93,2 til 59 barn per 1 000 kvinner, mens den steg fra 22,2 til 57,7 blant kvinner i alderen 35-39 år.

At mødrene stadig blir eldre understrekes også av at gjennomsnittlig fødealder har økt fra 29,6 år til 30,3 år i løpet av den siste tiårsperioden. Økningen har imidlertid stagnert de siste årene. For Oslos del er denne utviklingen enda mer fremtredende. Her har økningen vært på hele 1,2 år, fra 30,6 år til 31,8 år, og har vist en jevnt stigende utvikling gjennom hele perioden.

Figur 3: Aldersavhengige fruktbarhetsrater for kvinner i Norge 1986-2010

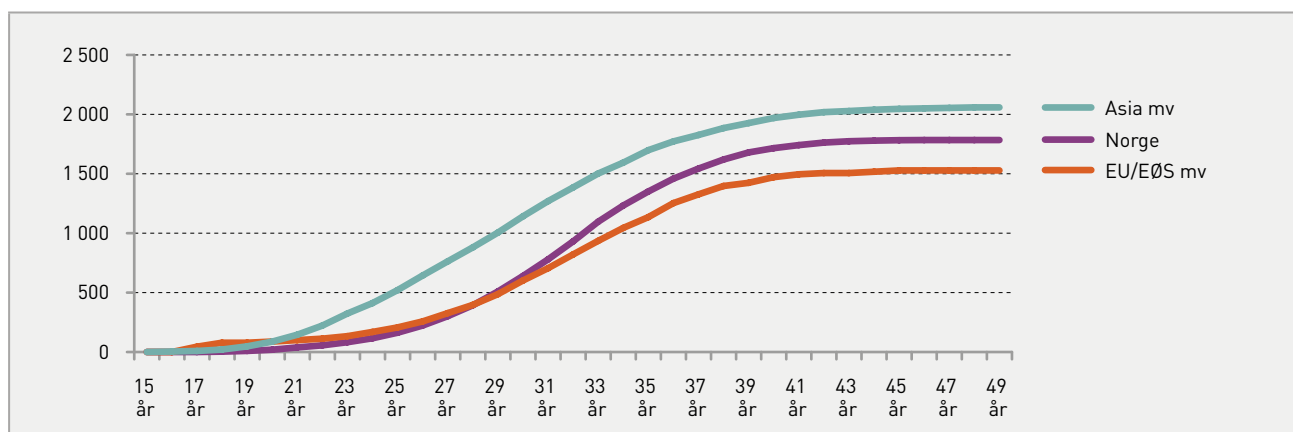
At mødrene har blitt eldre i en periode der SFT samtidig har økt markant kunne bety at barna har kommet med kortere intervaller, eller at andelen barnløse kvinner har blitt redusert. Lite tyder på at færre kvinner forblir barnløse i dag enn tidligere, tvert imot har denne andelen steget noe i løpet av de senere årene. Det er også lite som tyder på en tettere avstand mellom fødslene nå enn før.

Fruktbarhet i storbyen

Fruktbarheten har de senere årene økt mer i Oslo enn i landet som helhet. En av årsakene til den sterke veksten i fruktbarhet blant oslokvinnene er knyttet til at byen i løpet av de senere år har hatt en markant innvandring fra land med langt høyere fruktbarhetsnivå enn Norges. I Somalia er eksempelvis fruktbarheten beregnet til 6,40 barn per kvinne i perioden 2005-2010, og i Pakistan 3,65.

Dette betyr imidlertid ikke at disse fruktbarhetsmønstrene adopteres av de innvandrede kvinnene fra disse landene. Ved innvandring til et nytt land skjer det en gradvis tilnærming mot fruktbarhetsnivået i det nye landet. Hvor raskt denne tilnærmingen skjer, vil avhenge av alder ved ankomst og botid i det nye landet. SFT for kvinner med bakgrunn i to generasjoner fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS i Oslo var i 2010 på om lag 2,1. Kvinner fra EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand hadde en lavere fruktbarhet enn de etnisk norske kvinnene, 1,5 mot 1,8 barn. Innvandringen har drevet fruktbarheten i Oslo oppover, men innvandringens effekt på fruktbarhetsøkningen har likevel vært begrenset.

Som for landet som helhet har det i Oslo skjedd en markant vridning i den aldersspesifikke frukt-

Figur 4: Kumulerte fruktbarhetsrater for Oslos kvinner 2010 etter bakgrunn

barheten. I forhold til i 1986 viste fruktbarhetsmønsteret i 2010 lavere fruktbarhet for oslokvinner til og med fylte 28 år, mot 27 år for alle landets kvinner. Etter fylte henholdsvis 28 og 27 år ser vi en økt fruktbarhet, og de største endringene i forhold til i 1986 finner vi blant kvinner i midten av trettiårene. Videre ser vi at den aldersspesifikke økningen i fruktbarhet holder seg på et høyt nivå for Oslos kvinner gjennom hele trettiårene, og også godt etter fylte 40 år.

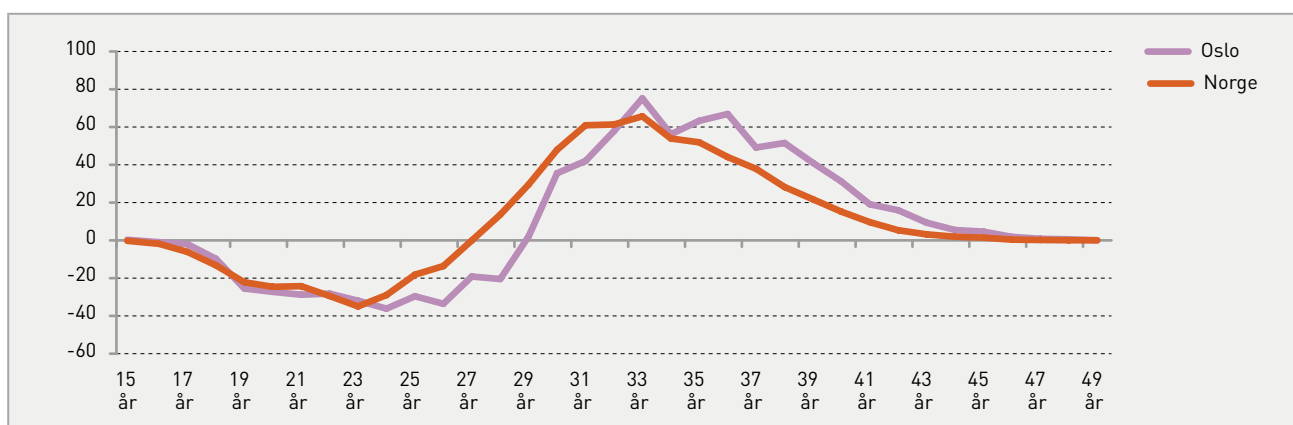
Figur 6 viser kumulerte fruktbarhetsrater for henholdsvis Norge og Oslo i 1986 og 2006. Til tross for den generelle økningen i SFT i Oslo er det først ved fylte 35 år at de to kurvene for Oslo krysser hverandre. Dette betyr at det først er ved denne alderen at kvinnene vil rekke å få like mange barn ut fra fruktbarhetsmønsteret i 2010 som ved fruktbarhetsmønsteret i 1986. Videre ser vi at Oslos 1986-kurve flater ut etter fylte 35 år, mens 2010-kurven fortsetter å stige kraftig. Dette er en indikasjon på

en opphentingseffekt, ved at utsatte fødsler har blitt realisert på et senere tidspunkt.

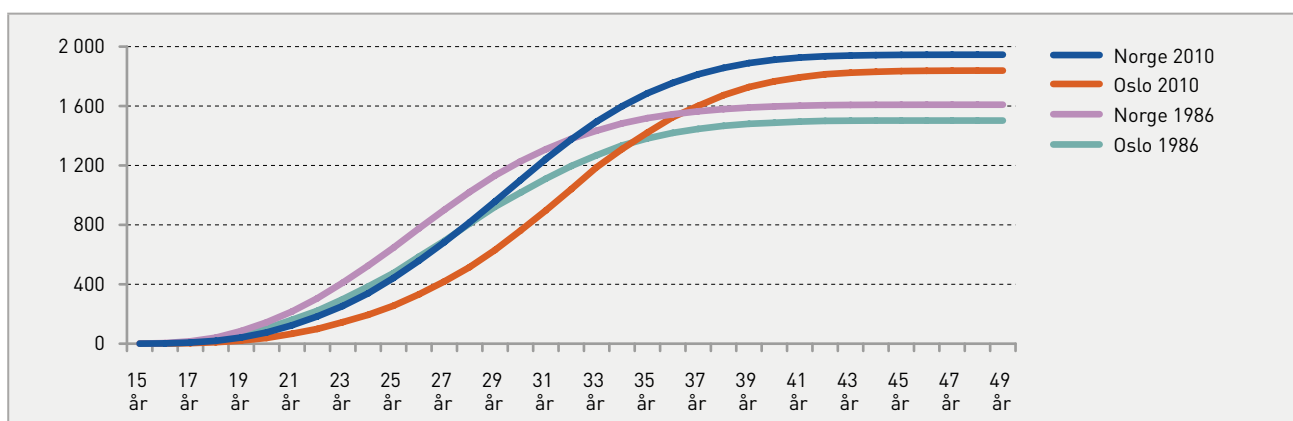
Vi observerer det samme mønsteret for landet som helhet, men tendensen er likevel ikke like kraftig. Årsaken til dette kan være at nedgangen i fruktbarhet blant de yngre aldersgruppene ikke har vært like sterk for landet som helhet, og at det derfor ikke har vært grunnlag for en like sterk opphentingseffekt.

Så kan en spørre seg hvorfor mønsteret vi har beskrevet her viser seg sterkere i Oslo enn for hele landet. Mye av årsaken til dette kan være at mange unge flytter til Oslo for å studere, mens man flytter ut av byen ved familieetablering. Dette mønsteret er et typisk storbyfenomen.

Mange flere kvinner enn tidligere velger å ta høyere utdanning. På midten av åttitallet hadde i underkant av 20 prosent av Oslos kvinner over 16 år utdanning

Figur 5: Endringer i ettårige fruktbarhetsrater 1986-2010 for kvinner i Oslo og Norge

Figur 6: Kumulerte fruktbarhetsrater 1986 og 2010 for kvinner i Oslo og Norge

på universitets- eller høyskolenivå. 25 år senere er det tilsvarende tallet på over 40 prosent. Til sammenlikning steg denne andelen på landsnivå i samme periode fra i overkant av 10 prosent til i underkant av 30 prosent.

Er fruktbarheten i ferd med å stagnere?

Som vi har vist har de senere årenes økning i fruktbarhet skjedd til tross for en stadig økende gjennomsnittlig fødealder. En fortsatt økning i fødealderen vil på sikt ikke kunne la seg kombinere med en fortsatt økning i SFT fordi kvinnene da etter hvert ikke vil rekke å få nok barn.

De to siste årene har det både på nasjonalt nivå og i Oslo skjedd en stagnasjon i økningen i SFT. Dette kan være et første tegn på at opphentingseffekten er i ferd med å avta i styrke, og at man har nådd toppen i denne omgangen. Statistisk sentralbyrå legger for øvrig opp til en stabil utvikling i SFT i mellomalternativet i deres siste befolkningsfremskrivning. Det samme gjør Oslo kommune i sine fremskrivninger.

Det er slett ikke utenkelig at fruktbarheten igjen vil begynne å stige. På sikt vil imidlertid dette forutsette at flere kvinner i yngre aldersgrupper igjen begynner å få barn. Dette er selvfølgelig ikke utenkelig, men det er lite som tyder på at en slik utvikling vil finne sted med det første. Dersom vi skulle oppleve økt innvandring fra land med radikalt annerledes fruktbarhetsmønstre vil dette kunne skje, men det er lite sannsynlig.

Tekst: Pål Holmen

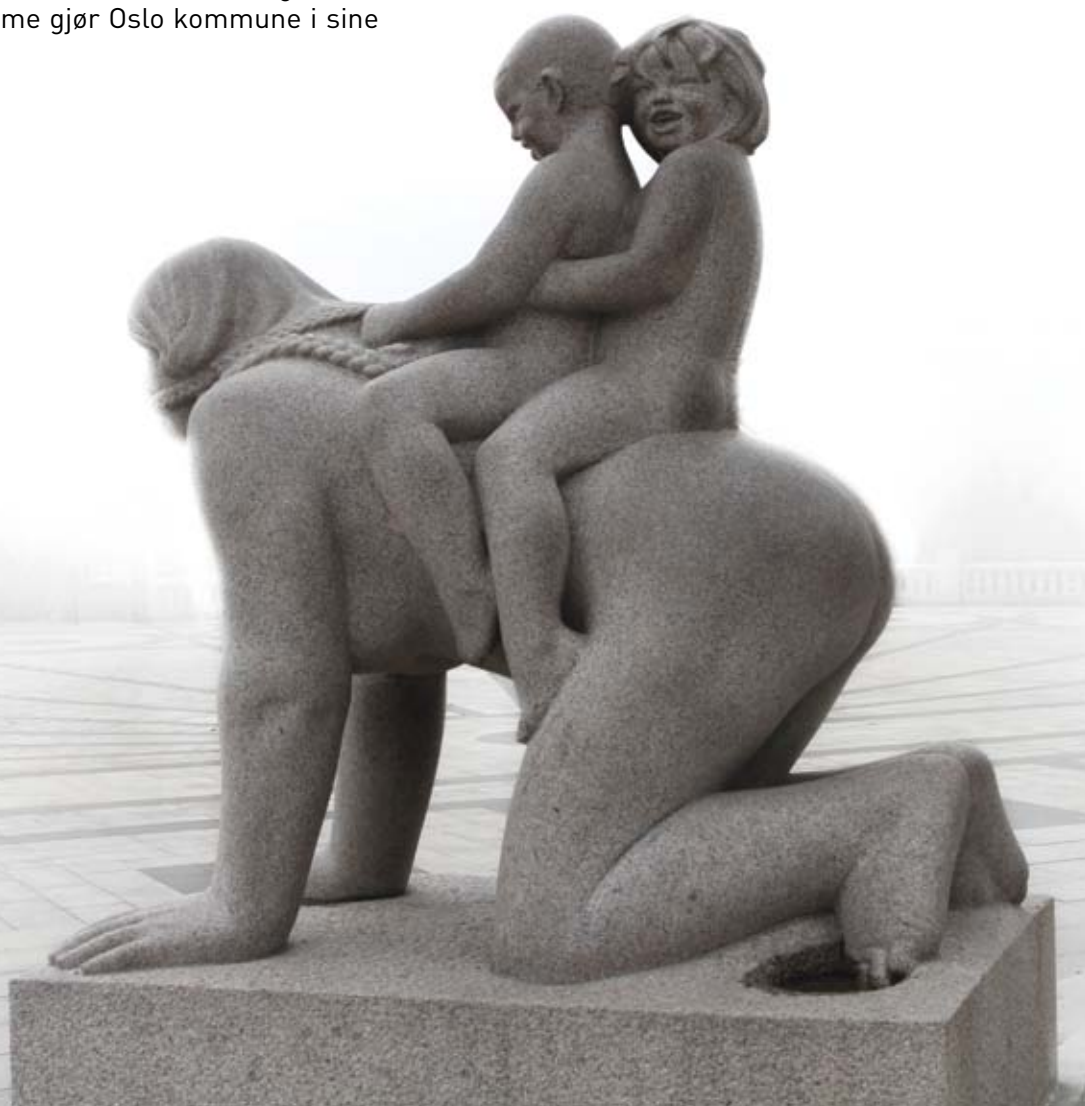
Kilder:

Munthe, Preben (1990): *Befolkningslære*.

Universitetsforlaget

Oslo kommune: Befolkningsfremskrivning 2012-2030

Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk, befolkningsfremskrivninger og utdanningsstatistikk

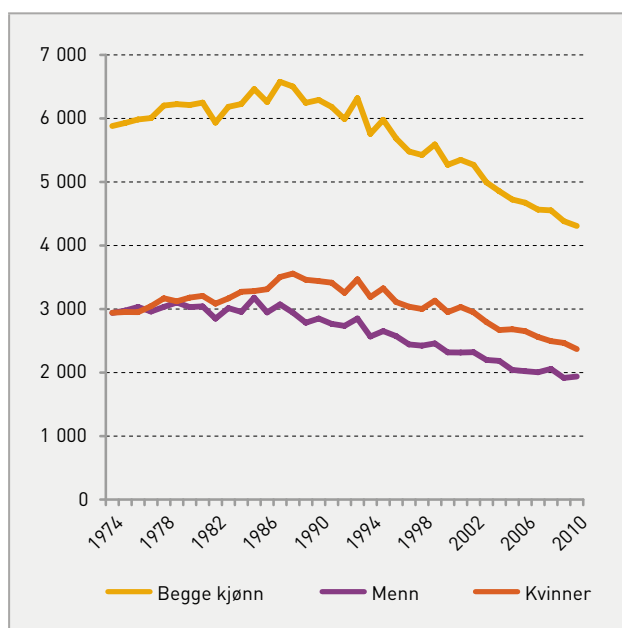
Sterk nedgang i dødeligheten i Oslo

Oslo har de siste 25 årene hatt en nedgang i antallet døde på 31,2 prosent. Til tross for en sterk befolkningsvekst i samme periode, sank antallet døde fra 6 259 personer i 1986 til 4 308 personer i 2010. Resultatet av denne nedgangen i antallet døde, er en markant økning i den forventede levealderen. Kvinner født i Oslo i 2009 kan forvente å leve til de blir 82,5 år, mens forventet levealder for kvinner født i 1985 var bare 78,5 år.

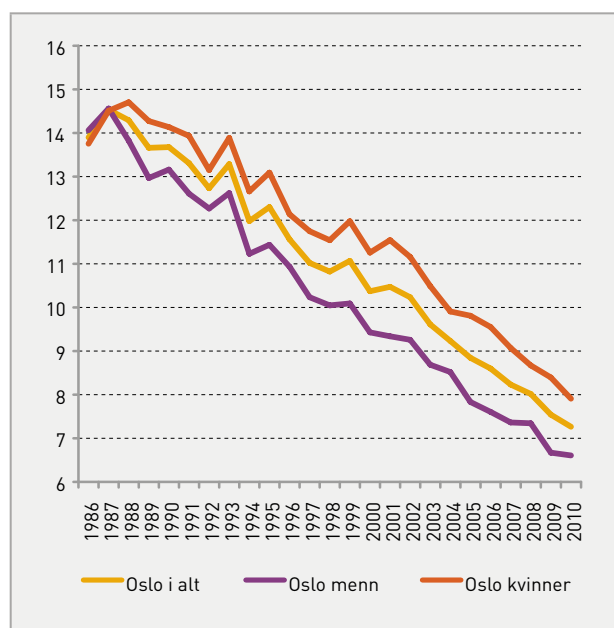
Utviklingen i dødelighet som vi har sett i Oslo de siste 25 år er del av en generell nedgang i dødeligheten i det norske samfunnet, en utvikling som har pågått i nesten 200 år. Endringen i dødelighet er nært knyttet til sosiale og helsemessige forbedringer i samfunnet, men dødelighet blir fortsatt brukt som indikator på sosial ulikhet. Utviklingen i dødelighet er også viktig for vår forståelse av befolkningsutviklingen. En økning i forventet levealder vil føre til flere eldre i årene framover, noe som vil få konsekvenser for pensjonssystemene og for eldreomsorgen.

Færre døde og lavere dødsrater

I Oslo har vi over lengre tid hatt en sterk nedgang i dødstallene til tross for en sterk befolkningsvekst. Med unntak av en svak økning i antallet døde per år fra 1974 og fram til 1986 på 581 personer, sank antallet døde fra 1985 til 2010 med 1 951 personer, en nedgang på hele 31,2 prosent. I samme periode vokste Oslos befolkning med 33,3 prosent. Denne utviklingen har ført til en sterk nedgang i dødsratene i Oslo, dvs. antallet døde per 1000 innbyggere. I Oslo ble dødsratene nesten halvert fra 1986

Figur 1: Døde i Oslo 1974-2010

Figur 2: Dødsrater i Oslo etter kjønn 1986-2010

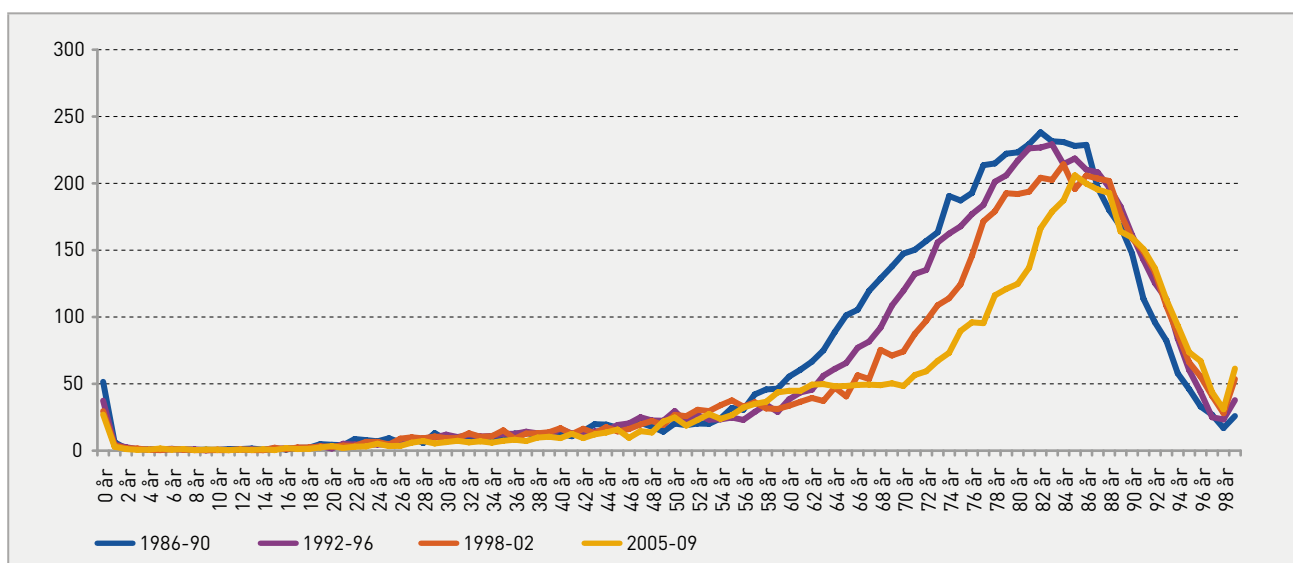
til 2010. Figur 2 viser at dødsraten for Oslo sank fra vel 13,9 til 7,2 døde per 1000 innbyggere fra 1986 til 2010.

I tabell 1 har vi samlet noen hovedtrekk i utviklingen fra 1986 til 2010 etter aldersgrupper. Med unntak av gruppen av personer over 90 år er det en nedgang i antall døde i alle aldersgrupper. Nedgangen i dødstillene er størst for de eldre aldersgruppene, og aller størst for aldersgruppen 70-79 år med en nedgang på 63,9 prosent. Inkluderer vi hele aldersspennet 60-89 år står disse for nesten 95 prosent

av nedgangen i antallet døde. Nedgangen i antallet døde er et resultat av en sterk nedgang i dødsratene på alle alderstrinn. Størst prosentvis nedgang i dødsratene har de yngste aldersgruppene, eksempelvis synker dødsraten for aldersgruppen 0-9 år med 64 prosent. Den prosentvise nedgangen i dødsratene synker med økende alder, men også for de eldste aldersgruppene er den prosentvise nedgangen i dødsratene sterk. Dette gjelder også de aller eldste, som f.eks. personer over 90 år, der vi til tross for flere døde finner en markant nedgang i dødsraten.

Tabell 1: Døde etter aldersgrupper i 1986 og 2010

	1986			2010			Differanse døde		Differanse rater	
	Personer	Døde	Døds-rater	Personer	Døde	Døds-rater	Døde	Prosent	Rate	Prosent
0-9 år	42 495	57	1,3	75 320	36	0,5	-21	-36,8	-0,9	-64,4
10-19 år	45 053	21	0,5	56 592	12	0,2	-9	-42,9	-0,3	-54,5
20-29 år	79 997	73	0,9	104 285	48	0,5	-25	-34,2	-0,5	-49,6
30-39 år	70 620	86	1,2	114 266	71	0,6	-15	-17,4	-0,6	-49,0
40-49 år	48 541	139	2,9	83 257	127	1,5	-12	-8,6	-1,3	-46,7
50-59 år	43 557	324	7,4	65 211	278	4,3	-46	-14,2	-3,2	-42,7
60-69 år	54 858	1 033	18,8	50 964	523	10,3	-510	-49,4	-8,6	-45,5
70-79 år	42 690	1 916	44,9	26 399	691	26,2	-1 225	-63,9	-18,7	-41,7
80-89 år	19 344	2 058	106,4	18 265	1 524	83,4	-534	-25,9	-23	-21,6
90 år+	2 240	552	246,4	4 671	998	213,7	446	80,8	-32,8	-13,3
I alt	449 395	6 259	13,9	599 230	4 308	7,2	-1 951	-31,2	-6,7	-48,4

Figur 3: Gjennomsnittlig antall døde for 1986-1990, 1992-1996, 1998-2002 og 2005-2009 etter 1-års aldersgrupper

Størst nedgang i antallet døde i aldersgruppen 60-85 år

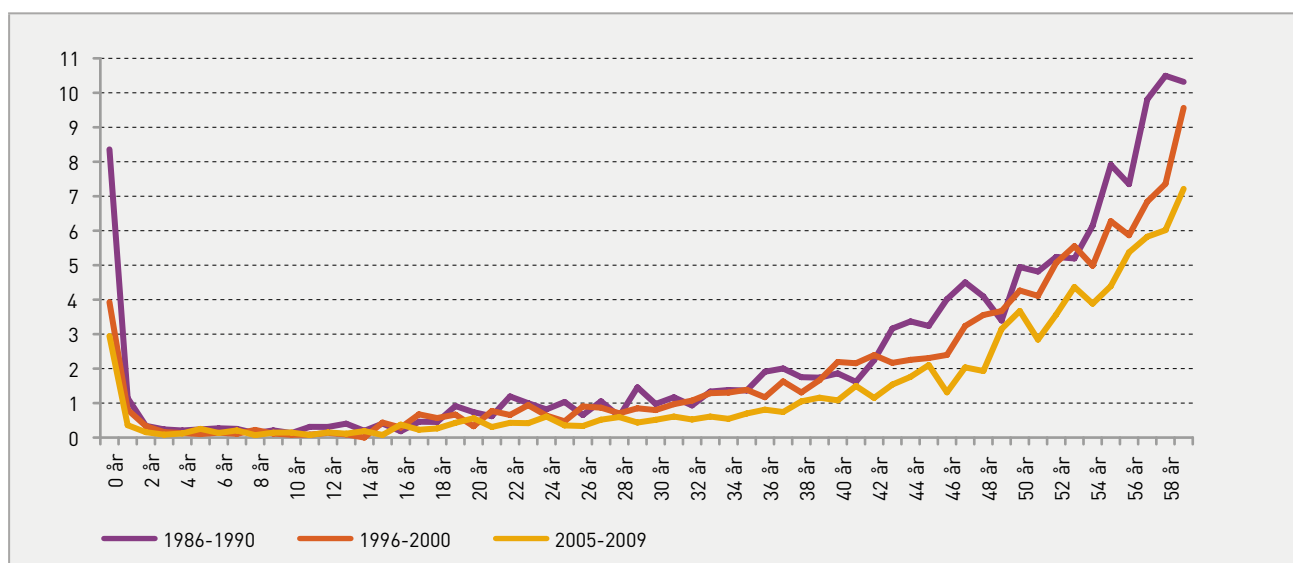
For å få et bilde av nedgangen i antallet døde og endringene i de aldersspesifikke dødsratene fra 1986 til 2010, må vi se på utviklingen på 1-års aldersgrupper. For å kompensere for lave dødstall har vi laget 5 års gjennomsnitt for antallet døde og tilhørende dødsrater. I figur 3 ser vi på utviklingen i antallet døde på fire forskjellige tidspunkt de siste 25 årene. Figuren viser at nedgangen i antall døde i all hovedsak er knyttet til de aller yngste samt unge eldre.

Nedgangen i antallet døde i de aller yngste aldersgruppene skyldes i all hovedsak nedgang i spedbarnsdødeligheten. Med unntak av 0-åringene, er antallet døde og nedgangen i antallet døde meget lavt fram til man fyller 20 år. Fra midten av 20-årene er det en tilnærmet jevn og lineær vekst i antallet døde fram til 60-70-årsalderen, men nedgangen i antallet døde er beskjeden. Fra 60-årsalderen stiger dødstallene sterkt fram til en topp ved 80-85 år, for deretter å synke med økende alder.

Nedgangen i antall døde har vært spesielt markant i aldersgruppen 60-85 år. Vekstprofilen er omtrent den samme i 2010 som i 1986, men tidspunktet for når dødstallene begynner å stige forskyves fra omlag 60 år i 1986 til omlag 70 år i 2010. Toppunktet for antall døde forskyves fra ca 82 år til 85 år samtidig som antallet døde i toppunktet går klart ned. Som vist ovenfor øker antallet døde gjennom perioden først etter fylte 88 år. Endringer i dødelighet for de aller yngste og for de unge eldre er spesielt interessante, da sosiale og helsemessige forskjeller i samfunnet gjerne påvirker dødeligheten i nettopp disse aldersgruppene. Nedgangen i spedbarnsdødeligheten er sannsynligvis en konsekvens av målrettede helsetiltak fra det offentlige for nettopp å få ned spedbarnsdødeligheten.

Endringen vi finner for aldersgruppen 60-85 år er også interessant, da dødelighetsforskjeller mellom unge eldre kan være en indikator på sosial ulikhet. Oslo kommune har siden midten av 1990-tallet brukt en dødelighetsindeks i sitt kriteriesystem for fordeling av budsjettmidler til bydelene, som fanger

Figur 4: Dødsrater i Oslo etter alder 0-59 år for gjennomsnitt 1986-1990, 1996-2000 og 2005-2009. Promille

opp forskjeller i dødelighet mellom befolkningen i de ulike bydelene for aldersgruppen 55-75 år.

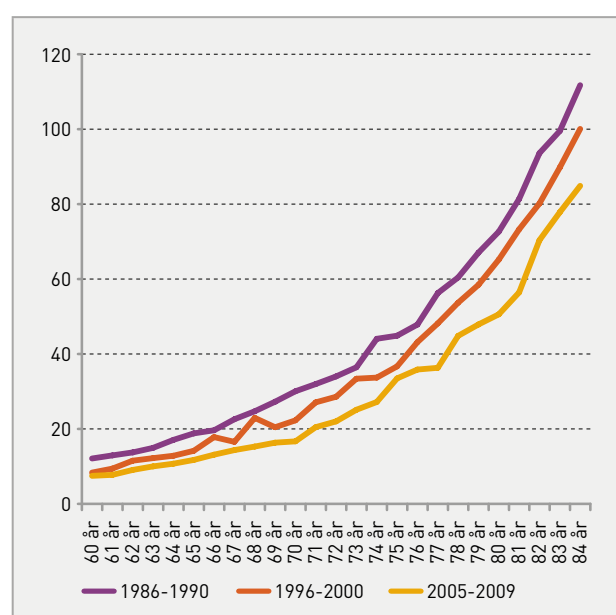
Sterk nedgang i de aldersspesifikke dødsratene

Ved å se på aldersspesifikke dødsrater får vi i stor grad tatt høyde for endringer i alderssammensetningen fra 1986 til 2010, samtidig som vi får et presist uttrykk for dødssannsynligheten på det enkelte alderstrinnet.

I dagens vestlige samfunn er forskjellene i dødsraten mellom unge og gamle mennesker svært stor. Dette illustreres i figurene 4 til 6, der utviklingen i dødsratene på det enkelte alderstrinnet er fordelt på tre grafer. For personer i aldersgruppen 1-9 år var dødsraten for perioden 1986-1990 godt under 0,5 promille, dvs. at det dør godt under 1 person per 1000 innbyggere. Vi må helt opp i begynnelsen av 20-årene før dødsraten når 1 person per 1000 innbyggere. Ved 58-årsalderen når dødsraten 10 personer per 1000 innbygger mens 100 personer per 1000 innbyggere nås ved 83-årsalderen. Høyest dødelighet har personer over 95 år med en dødsrate på vel 400 personer per 1000 innbyggere. I det siste tilfellet betyr at over 40 prosent av den gjenværende befolkningen dør hvert år. Dette bildet har ikke endret seg nevneverdig gjennom den siste 25-årsperioden, men veksten i de aldersspesifikke dødsratene er langt mindre bratt mot slutten av perioden. Det er en klar nedgang i dødsratene fra 1986 til 1990. Mens høyeste dødsrate i 1986-1991 var 453 promille for 99-åringene var den sunket til 353 promille i 2005-2009. 100 døde personer per 1000

innbyggere nås ved 85-årsalderen, 10 personer per 1000 innbyggere ved 63-årsalderen og 1 person per 1000 innbyggere ved 38-årsalderen.

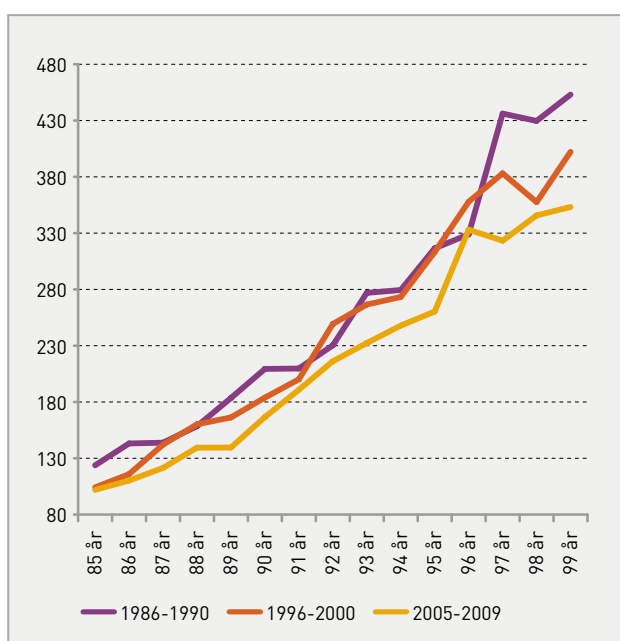
Den prosentvise nedgangen i dødsratene er størst for de yngste alderstrinnene og synker med økende alder. Effekten av nedgangen i dødsratene på antall døde øker likevel med økende alder. Dødsraten for 6-åringene synker fra 0,27 promille i 1986-1991 til 0,13 promille i 2005-2009, dvs. en nedgang på 50 prosent. Antallet døde synker fra 1,1 person i 1986-1990 til

Figur 5: Dødsrater i Oslo etter alder 60-84 år for gjennomsnitt 1986-1990, 1996-2000 og 2005-2009

0,8 personer i 2005-2009. Til sammenlikning synker dødsraten for 74 åringer fra 44 promille til 33,5 promille, dvs. 38 prosent, mens antallet døde går ned fra 191 til 73.

En 74-åring hadde i perioden 1986-1990 165 ganger større sannsynlighet for å dø enn en 6-åring, en forskjell som økte til 205 ganger til perioden 2005-2009. Forskjellen i dødsraten for 6-åringer og 74-åringer er i utgangspunktet så store at selv en beskjeden nedgang i dødsraten for 74-åringer fører til langt færre døde, mens det motsatte er tilfellet for 0-åringer.

Figur 6: Dødsrater i Oslo etter alder 85 år+ for gjennomsnitt 1986-1990, 1996-2000 og 2005-2009

Gjennomgangen ovenfor viser en systematisk nedgang i dødsratene på nesten alle alderstrinn. Riktig nok er det variasjoner i nedgangen i de aldersspesifikke dødsratene, men i all hovedsak kan nedgangen i dødsratene forklares med en generell nedgang i dødelighetssannsynlighetene. I utgangspunktet er ikke dette noe uventet konklusjon, dette er en utvikling vi har kunnet observere i nærmere 200 år. Det sentrale i denne sammenheng er at endringer i alderssammensetningen i Oslo har hatt lite å si for nedgangen i antallet døde og dødsratene de siste 25 år. For å illustrere dette kan vi utføre beregninger som vist i tabell 2.

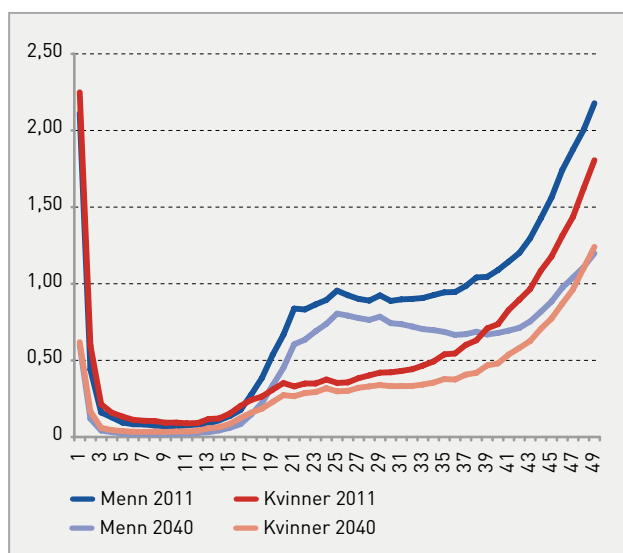
I tabell 2 har vi benyttet dødsratene for 1986 på befolkningen for 2010 og omvendt. Rad A og B viser de ordinære beregningene av døde og dødsrater for årene 1986-1991 og 2005-2009. I rad C har vi brukt de 1-årige dødsratene fra 2010 på befolkningen for 1986-1991. Det gir omtrent det samme antallet døde og dødsrate som for 2005-2009. I rad D har vi gjort det omvendte. De 1-årige dødsratene for 1986-1991 er brukt på befolkningen for 2005-2009. Antallet døde og dødsraten for 2005-2009 blir da omtrent som for 1986-1991. De to siste radene i tabellen viser at nedgang i dødelighetssannsynlighetene er årsaken til nesten all nedgang i antallet døde og i dødsraten mellom 1986 og 2010, mens endring i alderssammensetning kun har begrenset betydning.

Fortsatt nedgang i dødsratene og høyere forventet levealder?

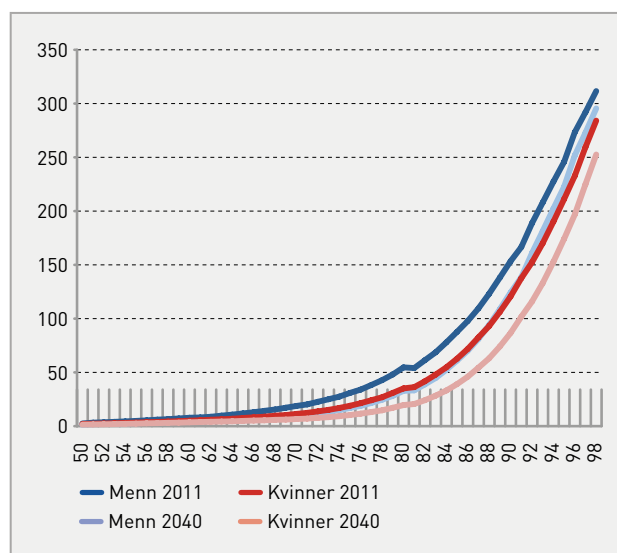
Statistisk sentralbyrå (SSB) lager hvert år nye befolkningsframskrivninger. Her legges det også til grunn en framskrivning av dødelighetssannsynligheter og forventet levealder. Beregningen til SSB legger til grunn utviklingen i dødelighet mellom

Tabell 2: Beregning

	År	Befolkning	Døde	Dødsrate
A	1986-1991	455 100	6 310	13,86
B	2005-2009	556 616	4 580	8,23
C	1986-1991	455 100	4 477	8,04
D	2005-2009	556 616	6 346	13,94
	Beregning 1	Differanse	Beregning 2	Differanse
Alderssammensetning	A ÷ D	-0,080	C ÷ B	-0,185
Dødsrater	D ÷ B	5,716	A ÷ C	5,821
Faktisk endring		5,636		5,636

Figur 7: Dødelighetsansynligheter for menn og kvinner 0-49 år i Oslo for 2011 og 2040 etter 1-års aldersgrupper. SSB 2011.

Figur 8: Dødelighetsansynligheter for menn og kvinner 50-100 år i Oslo for 2011 og 2040 etter 1-års aldersgrupper. SSB 2011.

1950-2010. I framskrivningen for 2011 forventer man en langt lavere nedgang i spedbarnsdødeligheten enn tidligere, mens nedgangen i dødeligheten for eldre vil bli noe høyere enn i dag.

Figurene 7 og 8 viser framskrevne dødelighetsansynligheter for Oslo i 2040. SSB legger til grunn at barnedødeligheten 0-9 år vil gå ned med vel 60-70 prosent i forhold til i 2011. Deretter synker nedgangen dødelighetssansynlighetene og når et bunnivå rundt 25-årsalderen med rundt 15 prosent, for deretter igjen å gå oppover. For aldersgruppen 40-80 år opererer SSB med en nedgang på 40-45 prosent for menn og 30-35 prosent for kvinner. Fra 80-årsalderen synker nedgangen i dødelighet ned mot 0 prosent for 99-åringer. Dødeligheten vil generelt gå noe mer ned for menn enn for kvinner.

Utviklingen i dødelighet vi har sett i Oslo de siste 25 år og SSBs framskrivning fra 2011 er del av en utvikling som har pågått i nesten 200 år. Det har vært en nærmest lineær nedgang i dødeligheten de siste 200 år i Norge og i andre vestlige land, og det hersker usikkerhet i fagmiljøene om hvorvidt, og i så fall når, nedgangen i dødeligheten vil flate ut.

Tekst: Niels Henning Gundersen

Kilder:

Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk, befolkningsframskrivninger

Forventet levealder i Oslo og refleksjoner rundt sosioøkonomiske indikatorer

Forventet levealder er en indikator på befolkningens helsetilstand. En nyfødt gutt i Oslo kan i dag forvente å bli 78,1 år, ei jente 82,4 år. Dette er en markant økning siden første halvdel av 1970-årene, da tallene var henholdsvis 70,3 år og 77,8 år, men det er fortsatt forskjeller mellom ulike bydeler i Oslo.

Et av de mest sentrale målene på helsetilstanden i befolkningen er levealder, eller forventet gjennomsnittlig levetid. Forventet levealder er relativt enkel å fastsette, og kan sies å uttrykke summen av samfunnets totale innsats og evne til å holde folk i live.

Definisjonsmessig er gjennomsnittlig levetid det gjennomsnittlige antall år som individer i en gitt alder forventes å ha igjen å leve, under forutsetning av at de i alle aldre har samme sannsynlighet for å dø som dagens observerte eller gjeldende dødelighetsforhold i hver gruppe¹.

I Norge har den forventede levealderen økt, særlig i de siste 25 år, men med store variasjoner mellom fylkene. Høyest forventet levealder blant menn i perioden 2006-2010 har Sogn og Fjordane med 79,7

år, mens menn i Finnmark har lavest med 76,2 år. Også blant kvinner finner vi den laveste forventede levealderen i Finnmark, med 81,6 år, mens kvinner i Buskerud ligger høyest med 84,2 år.

Utvikling i forventet levealder i Oslo

Forventet levealder i Oslo har økt markant siden perioden 1971-1975 (Figur 1), og forskjellen i forhold til Norge som helhet har blitt mindre. Likevel er forventet levealder i Oslo fortsatt under landsgjennomsnittet.

Forskjellene mellom Oslo og landet som helhet var størst i perioden 1986-1990 med 1,5 år forskjell for menn og 1,2 år forskjell for kvinner (Figur 2).

Beregninger og begreper

Datagrunnlaget for forventet levealder i bydelene i Oslo er beregnet og levert av Statistisk sentralbyrå². Sentrum og Marka er ikke tatt med på grunn av liten befolkning. Forventet levealder er beregnet for perioden 2006-2010 og fordelt på kjønn i alderen 0-65 år. Det brukes også tall fra Statistisk årbok for Oslo³.

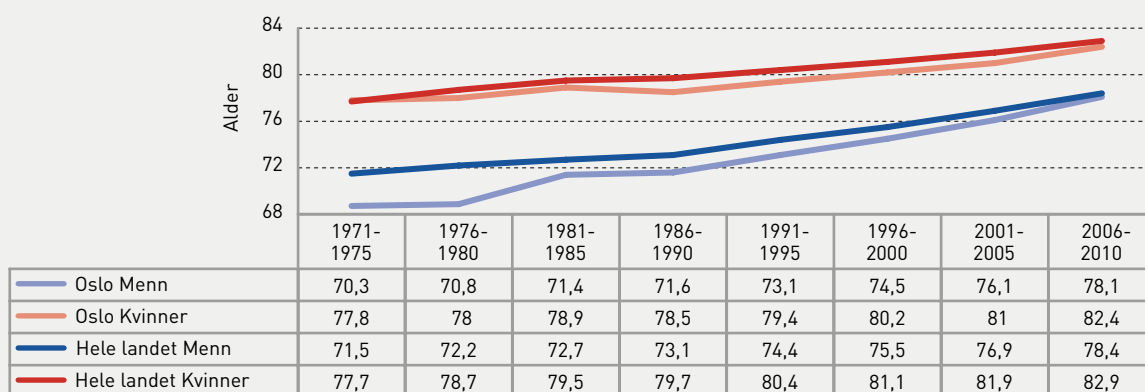
I rapporten brukes flere geografiske inndelinger av Oslo. Det presenteres statistikk på bydelsnivå for 15 bydeler, samt statistikk med en gruppering av bydeler i færre geografiske områder.

Oslo har i tillegg til bydelene en områdeinndeling som består i en femdeling av byen basert på bydelsinndelingen.

Indre by omfatter to områder: Indre by øst, dvs. bydelene Gamle Oslo (1), Grünerløkka (2) og Sagene (3). Indre by vest, dvs. bydelene St. Hanshaugen (4) og Frogner (5)

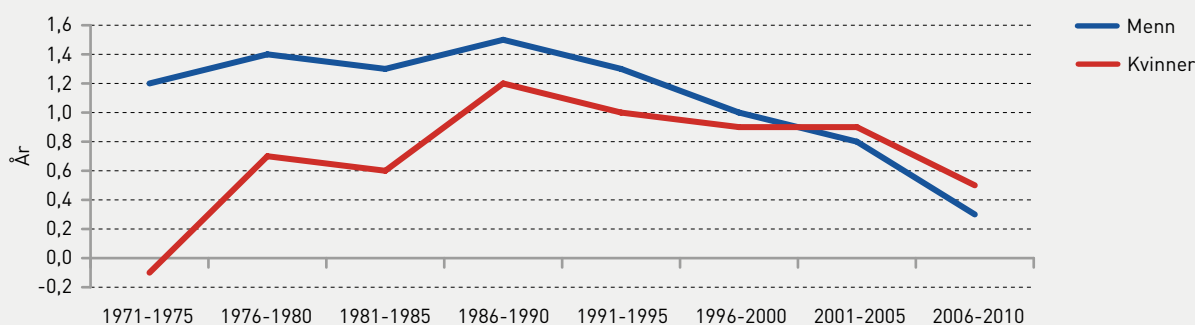
Ytre by omfatter tre områder: Ytre by vest (tidvis kalt Ytre by vest/nord), dvs. bydelene Ullern (6), Vestre Aker (7) og Nordre Aker (8). Ytre by øst (synonymt med Groruddalen), dvs. bydelene Bjerke (9), Grorud (10), Stovner (11) og Alna (12). Ytre by sør, dvs. bydelene Østensjø (13), Nordstrand (14) og Søndre Nordstrand (15).

Tidligere analyser av forventet levealder⁴ i Oslo har imidlertid brukt en inndeling i bare fire soner. For å gjøre det lettere å sammenligne tallene benyttes denne inndelingen også her. I Ytre vest inkluderes bydel Nordstrand og Ytre øst inkluderer bydelene i Ytre sør, unntatt Nordstrand.

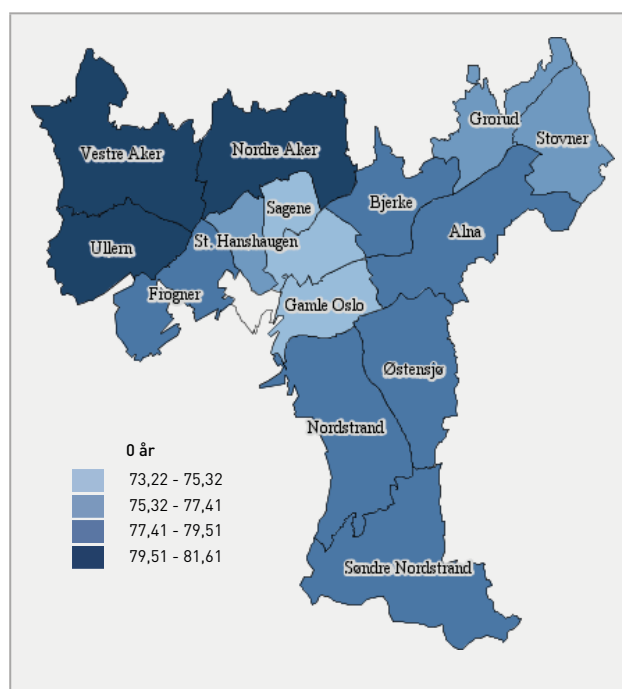
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1: Forventet levealder ved fødsel i perioden 1971-2010. Oslo og hele landet

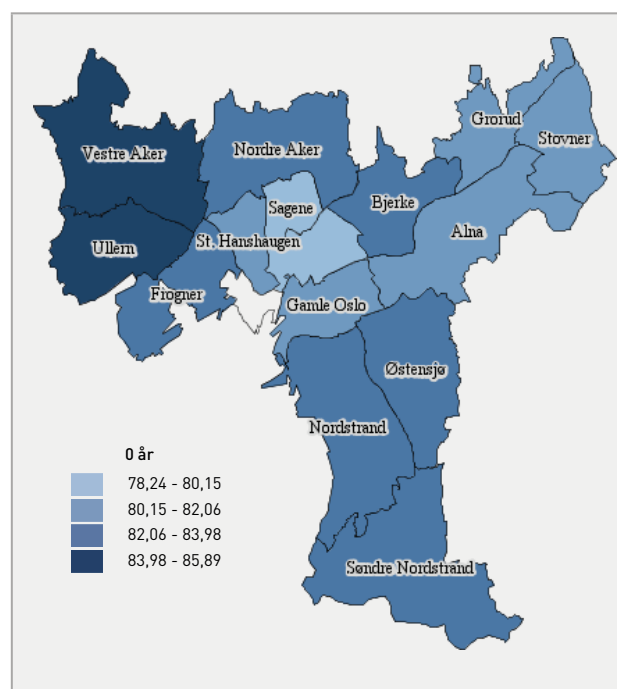

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2: Utvikling i gjennomsnittlig forventet levealder i Oslo sammenlignet med hele landet 1971-2010

Figur 3: Forventet levealder ved fødsel for menn i perioden 2006-2010

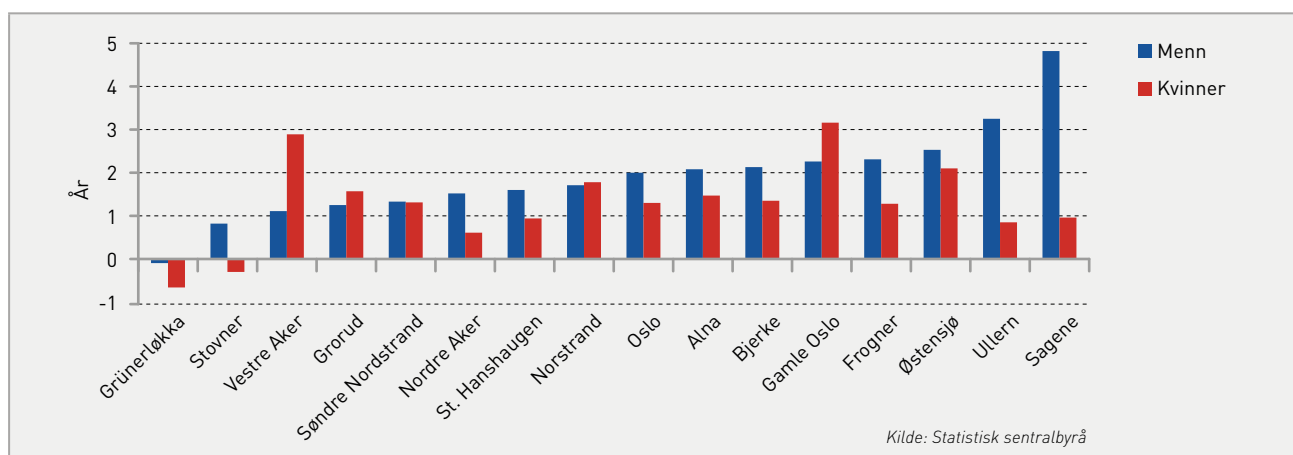

Figur 4: Forventet levealder ved fødsel for kvinner i perioden 2006-2010

Tabell 1: Forventet levealder for menn og kvinner på utvalgte alderstrinn, 2006-2010

	Menn				Kvinner		
	0 år	20 år	65 år		0 år	20 år	65 år
Vestre Aker	81,6	62,0	19,5	Vestre Aker	85,9	66,0	23,1
Nordre Aker	81,0	61,3	18,8	Ullern	84,2	64,6	21,4
Ullern	80,7	60,9	18,9	Norstrand	83,9	64,1	21,2
Norstrand	79,3	59,6	18,3	Nordre Aker	83,8	64,1	21,2
Søndre Nordstrand	79,2	59,7	18,2	Frogner	83,7	64,1	21,6
Frogner	79,2	59,7	18,3	Bjerke	83,0	63,9	21,5
Bjerke	79,0	59,3	18,4	Østensjø	82,7	62,9	20,7
Østensjø	78,3	58,9	17,7	Søndre Nordstrand	82,6	63,4	21,3
Oslo i alt	78,1	58,6	17,4	Oslo i alt	82,4	62,8	20,6
Alna	77,8	58,4	17,1	St. Hanshaugen	81,5	62,2	20,2
St. Hanshaugen	76,9	57,2	16,1	Alna	81,3	61,9	19,6
Grorud	76,2	57,0	16,2	Grorud	80,9	61,4	19,7
Stovner	76,0	56,6	15,8	Gamle Oslo	80,6	60,9	19,1
Gamle Oslo	74,8	55,6	15,3	Stovner	80,2	60,9	19,1
Grünerløkka	73,3	54,2	13,6	Sagene	78,8	59,2	18,1
Sagene	73,2	53,5	14,1	Grünerløkka	78,2	58,5	17,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5: Endringer i forventet levealder i bydelene i Oslo mellom 2001-2004 og 2006-2010

Forventet levealder i bydelene

Figurene 3 og 4 viser forventet levealder ved fødsel for henholdsvis menn og kvinner i perioden 2006-2010. I denne perioden har Oslo en gjennomsnittlig forventet levealder på 78,1 år for menn, og 82,4 år for kvinner.

De fleste av bydelene i Oslo øst, unntatt Bjerke og Østern, ligger under gjennomsnittet for hele Oslo. St. Hanshaugen er den eneste bydelen i vest der den forventede levealderen er under gjennomsnittet for Oslo med 76,9 år for menn og 81,5 år for kvinner (Tabell 1). Ved å sammenligne forventet levealder ved fødsel mellom periodene 2002-2004 og 2006-2010 finner vi en økning i forventet levealder i alle bydelene med unntak av kvinner i Bydel Grünerløkka og i Bydel Stovner (Figur 5). Mens forskjellen i forventet levealder for menn mellom bydelene Vestre Aker og Sagene var 12 år i forrige periode, er den nå 4 år mindre.

Forskjell i forventet levealder mellom kvinner og menn

Kvinner i Oslo lever fortsatt lengre enn menn, men forskjellen mellom kjønnene blir stadig mindre. Differansen i forventet levealder for menn og kvinner er nå 4,3 år (Figur 6). Selv om forskjellen i forventet levealder mellom menn og kvinner i Oslo totalt sett har gått ned, er den fremdeles stor i enkelte bydel. Bydelene i indre øst, det vil si Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene, har over 5 års forskjell i forventet levealder mellom menn og kvinner. Forskjellen i ytre vest er mindre, for eksempel Bydel Nordre Aker og Bydel Ullern med henholdsvis 2,8 og 3,5 års forskjell mellom menn og kvinners forventede levealder.

Figur 6: Utvikling i kjønnsforskjellen i forventet levealder i perioden 1971-2010

Forventet levealder for 65-åringer i Oslo har økt med mellom 3 og 4 år for både menn og kvinner siden 1971. Fra perioden 2002-2004 til 2006-2010 finner vi også en positiv utvikling i forventet levealder for 65-åringer i de fleste av bydelene, mest markant for menn i bydelene som tilhører ytre vest. I Bydel Østern har den forventede levealderen for 65-årige menn økt med nesten 2 år siden 2002-2004. En 65-årig mann i Bydel Sagene eller Bydel Grünerløkka forventes nå å leve rundt 14 år til, mens en like gammel mann i Bydel Vestre Aker eller Bydel Ullern forventes å kunne leve rundt 20 år til.

Kvinner lever lenger enn menn. I gjennomsnitt forventes en 65 år gammel kvinne i Bydel Vestre Aker å leve 23 år til. Gjennomsnittet for hele Oslo er 20 år.

Forskjeller i forventet levealder mellom bydeler og refleksjoner rundt sosioøkonomiske indikatorer

Kontrasten i forventet levealder mellom bydeler i Oslo er kjent og forskjellen i dødeligheten blant de geografiske områdene i Oslo er fortsatt stor. Historisk har Oslo vært delt i øst og vest. Denne økonomiske og sosiale todelingen gir seg fremdeles uttrykk i forskjeller i inntekt, utdanning, og forventet levealder mellom den mer velstående delen av befolkningen på vestkanten, og befolkningen på østkanten (Figur 7 og 8).

Dødelighetsforskjellene mellom indre østlige bydeler og de mer velstående bydelene på vestkanten er ikke så enkle å forklare. Statistisk sett kan en nyfødt gutt i Vestre Aker forvente å leve nesten 8 år lengre enn en gutt på Sagene eller Grünerløkka.

Flere undersøkelser, både i Norge^{5,6} og internasjonalt^{7, 8, 9} viser sosiale forskjeller i helse og dødelighet både i forhold til utdanning, inntekt og yrke. Høy utdanning, høy inntekt og formue er ofte kjennetegn på folk med god helse. Både medisinsk, epidemiologisk og samfunnsvitenskapelig forskning har i en årrekke vist denne sammenhengen.

Det kan tenkes flere årsaker til at høy utdanning og god inntekt kan gi god helse. Personer med høy utdanning har ofte bedre forutsetninger for å innhente informasjon om sammenhengen mellom helse og ulike risikofaktorer, og hvordan sykdom kan forebygges både når det gjelder kosthold, fysisk aktivitet og andre prioriteringer i dagliglivet.

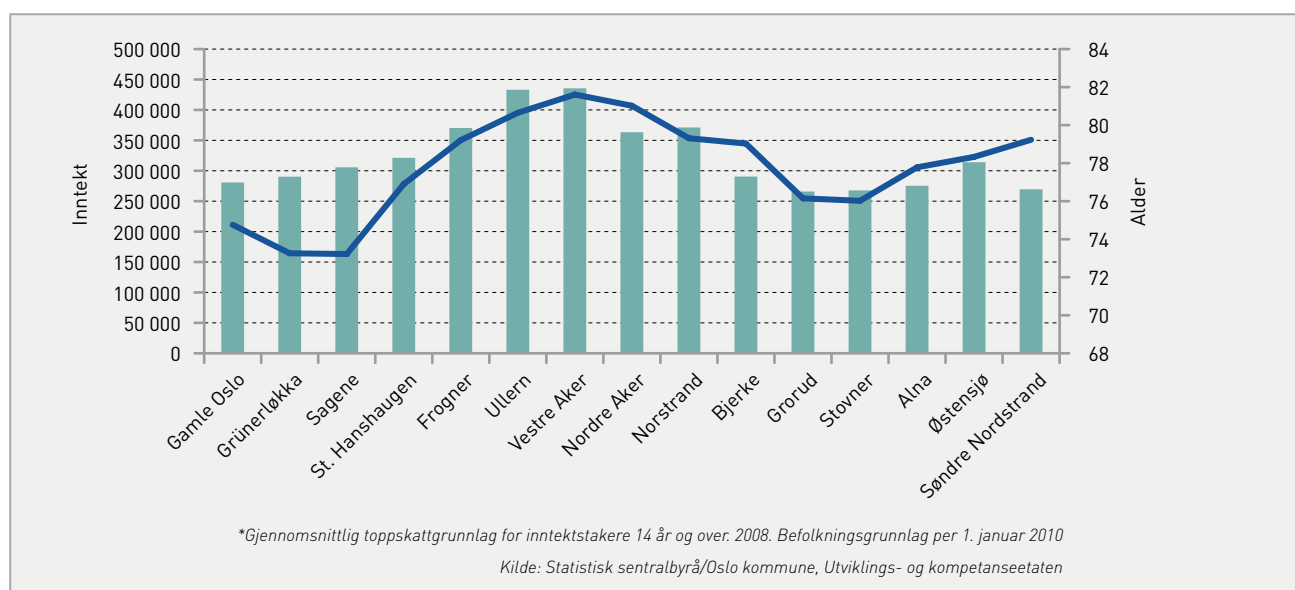
En norsk undersøkelse (Næss Ø. 2007) i perioden 1994-2003, viser at de med lav inntekt hadde høyere dødelighet enn de med høy inntekt, både for menn og kvinner, og at det har vært en absolutt økning i dødelighet blant fattige kvinner de senere årene.

Andre undersøkelser bekrefter også at dødelighet blant menn med lav utdanning er spesielt høy, særlig blant ufaglærte menn. Denne gruppen har hatt den minst gunstige utviklingen i dødelighet i perioden 1980 til 2000 i Norge¹⁰.

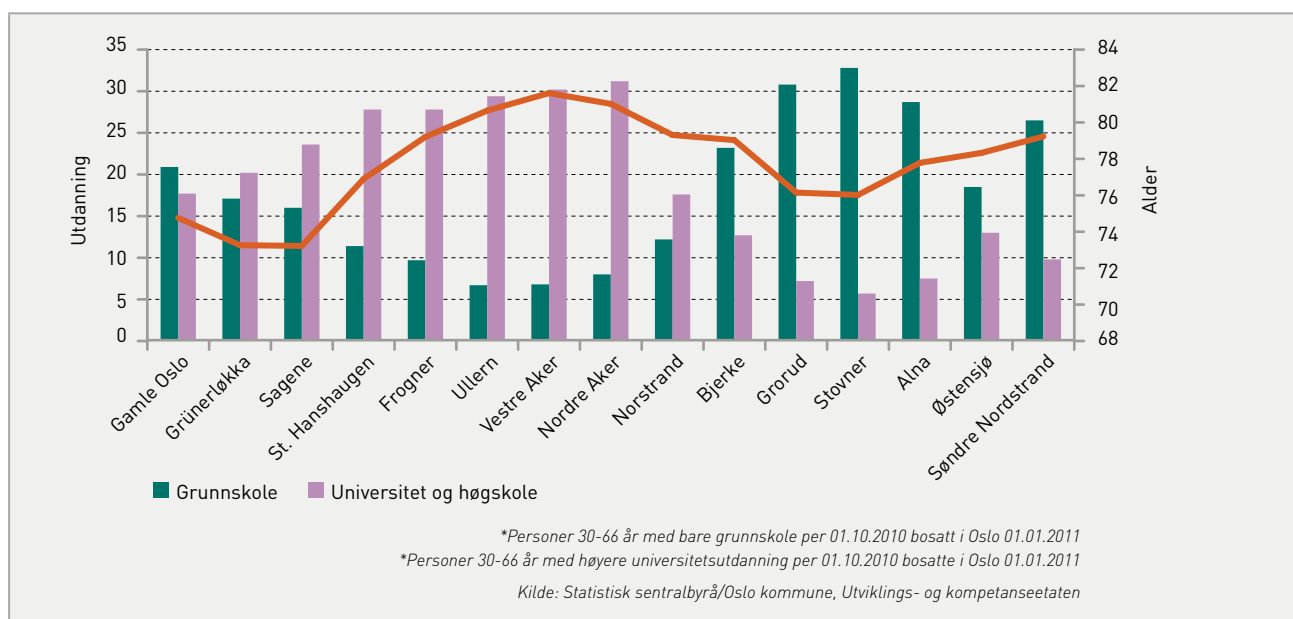
Oslo er ett av de fylkene i Norge med høyest utdanningsnivå¹¹. I 2009 hadde rundt 43 prosent av Oslos innbyggere i alderen 16 år og over universitets- eller høyskoleutdanning. Samtidig er forskjellene i utdanningsnivået i befolkningen i de ulike bydelene i Oslo betydelige. Bydelene i ytre vest har det høyeste utdanningsnivået. Lavest utdanningsnivå finner vi i bydelene Stovner og Grorud, der henholdsvis 5,7 og 7,2 prosent av befolkningen mellom 30 og 66 år har høyere universitets- eller høyskoleutdanning (Figur 8).

I bydelene i indre øst, det vil si Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo har det skjedd en forbedring av levekårene og sosiale forhold, blant annet utdanningsnivå, etter at Handlingsprogram i indre øst startet i 1997¹². Det har vært en påfallende sterk økning i andelen med høyere utdanning i yngre aldersgrupper i disse bydelene de siste årene.

Andelen som har fullført en høyere utdanning vil være sterkt påvirket av aldersstrukturen. Figur 8

Figur 7: Forventet levealder og inntekt* i bydeler i Oslo

Figur 8: Forventet levealder og utdanningsnivå* i bydelene i Oslo

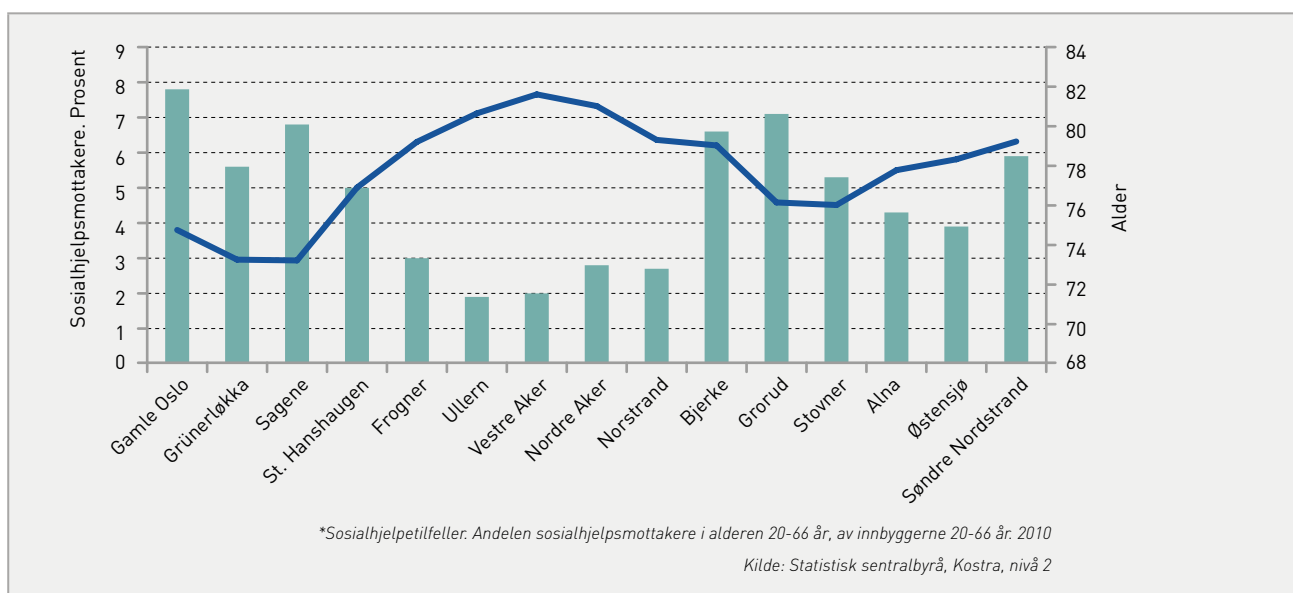
viser statistikk for personer mellom 30 og 66 år ettersom de fleste innenfor denne aldersgruppen har fullført sin utdanning. Det er imidlertid viktig å påpeke at Oslo har den høyeste andelen med uoppgitt utdanning (11,6 prosent), og at disse tallene ikke er inkludert i denne beregningen.

Sosialhjelp og levealder

Mange sosialhjelpsmottakere har gjerne lav inntekt, lav utdanning og liten arbeidsmarkedstilknytning. Dødeligheten i denne gruppen er høyere enn i befolkning for øvrig¹³. Personer mellom 18 og 57 år som mottok sosialhjelp i 1992 hadde over tre ganger så høy dødelighet i perioden 1993 til 2003 som personer som ikke mottok sosialhjelp. Menn hadde høyere dødelighet i forhold til befolkningen enn kvinner. Flere undersøkelser viser også at sosialhjelpsmottakere ofte er eller har vært, utsatt for flere risikofaktorer som kan øke sannsynligheten for helseproblemer og tidlig død. Eksempler på dette er problemer i oppveksten, omsorgssvikt, rusproblemer, psykososiale problemer og lite sosial støtte sammenlignet med den øvrige befolkningen.

Oslo er en av storbyene i Norge med høyest andel sosialhjelpsmottakere. I 2005 mottok rundt 2,2 prosent av befolkningen mellom 16 og 76 år sosialhjelp¹⁴. Personer mellom 31 og 59 år og innvandrere med bakgrunn fra land i Øst-Europa, Tyrkia, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika samt deres etterkommere, var overrepresentert. Andelen sosial-

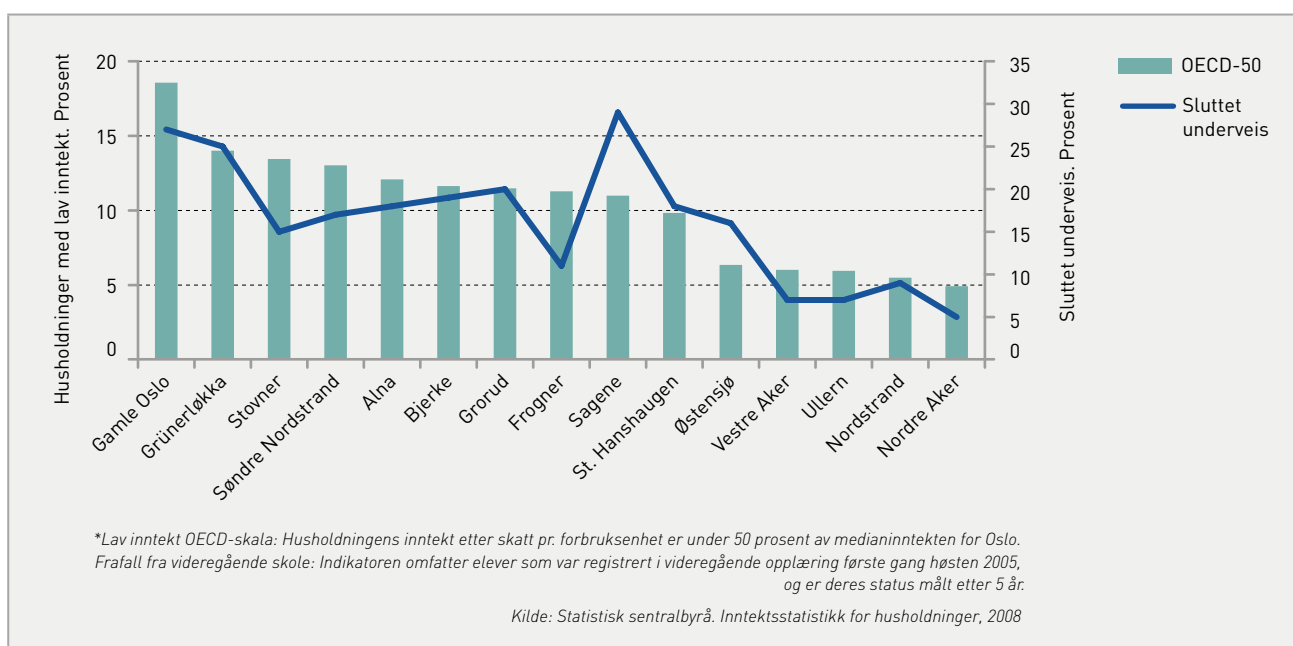
Figur 9: Andelen sosialhjelpsmottakere* i alderen 20-66 år

hjelpsmottakere blant personer med grunnskolenivå var 5,2 prosent mot 0,5 prosent for personer med høyere utdanning.

Figur 10 viser andelen av befolkningen i alderen mellom 20 og 66 år som fikk sosialhjelp i 2010. Det er store forskjeller også blant bydelene når det gjelder andel sosialhjelpsmottakere i Oslo. De største andelenene av sosialhjelpsmottakere finner vi i indre og ytre øst.

Oppvekstvilkår og livsløp

Forskning tyder på at fundamentet for god helse i voksen alder legges de første leveårene¹⁵. Barn født inn i dårligere forhold har større risiko for forsinket utvikling assosiert med utviklingshemming, inkludert redusert taleevne, kognitive vansker og atferdsmessige problemer. Tilstander, som slag og magekreft, synes også å avhenge sterkt av omstendigheter under oppveksten.¹⁶

Figur 10: Andel husholdninger med barn under 17 år med lav inntekt* og frafall fra videregående skole

I Oslo lever rundt 10 prosent av familiene med barn under 17 år under fattigdomsgrensen (OECD-skala). Bydelene i indre øst har den største andelen under fattigdomsgrensen (Figur 9). I Gamle Oslo har over 18 prosent av familiene inntekt under 50 prosent av medianinntekten for Oslo. Bydeler i Oslo ytre vest har den laveste andelen.

Hvor fattigdomsgrensa skal settes er gjenstand for kritikk. Fattigdom defineres vanligvis i samsvar med sentraltendensen i inntektsfordelingen i samfunnet (gjennomsnittlig eller median). De som har inntekt som faller under et visst nivå av gjennomsnitts- eller medianinntekten (vanligvis 40, 50 eller 60 prosent) er definert som fattige¹⁷. I Norge og resten av

Europa er det vanlig å bruke OECDs eller EU sin skala. I denne rapporten brukes OECD-skalaen. OECD definerer fattigdomsgrensa ved 50 prosent av medianinntekten, det vil si den inntekten som deler befolkningen i to, slik at den ene halvparten har en inntekt over medianinntekten, mens den andre halvparten ligger under.

Frafall fra videregående opplæring er også en faktor som reduserer mulighetene til jobb og som kan øke sjansen for dårligere levekår og helse gjennom hele livet. I Oslo sluttet rundt 14 prosent av elevene som startet i 2005 i den videregående skolen. Bydel Sagene skiller seg ut blant bydelene med høyest andel frafall.

Oppsummering

Den forventede levealderen for menn har i gjennomsnitt økt med ett år i hver femårsperiode siden 1974. I de siste to femårsperiodene, fra 2001, har gjennomsnittlig forventet levealder økt med 2 år for hver periode. For kvinner har økningen vært noe lavere enn for menn.

Det vil alltid være en viss usikkerhet knyttet til fremtidig utvikling i levealder¹⁸. Selve befolknings-sammensetningen kan endre seg på bakgrunn av inn- og utvandring og dermed også endre dødeligheten. Det er også grunn til tro at det finnes en øvre grense for levealderen uansett medisinske nyvinninger og at økningen i levealder etter hvert vil avta og stabilisere seg.

I det siste har det vært mye fokus på utvikling i dødelighet relatert til livsstilssykdommer som diabetes og overvekt. Dette kan føre til en endring i dødeligheten og kanskje til og med gi en negativ utvikling i fremtiden.

En omfattende amerikansk undersøkelse¹⁹ viser at levealderen i USA har vært økende for de fleste grupper, men ikke for et betydelig mindretall. Studien viser også en økning i dødelighet blant kvinner, først og fremst på grunn av kroniske sykdommer relatert til røyking, overvekt og fedme og høyt blodtrykk. Forfatterne konkluderer med å anbefale regelmessig overvåking av disse risikofaktorene, samt å sette fokus på forebygging av kronisk sykdom blant annet hjerte- og karsykdommer, diabetes og andre livsstilssykdommer, særlig rettet mot utsatte grupper i befolkningen.

Gode og trygge oppvekstvilkår for alle, rettferdig fordeling av inntekt og like muligheter til utdanning og arbeid er samfunnets mest grunnleggende investering for å redusere sosiale helseforskjeller ifølge Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller St.meld. nr. 20²⁰.

Mer informasjon om levealder og helseovervåking i Oslo kommune er tilgjengelig på våre nettsider: http://www.helse-og-velferdsetaten.oslo.kommune.no/helse/helseovervaking_oslohelsa/

Kontaktperson: Ruby Del Risco Kollerud
Tlf: 97054188
e-post: ruby.kollerud@hev.oslo.kommune.no

Tekst: Ruby Del Risco Kollerud

Referanser

- 1 Larsen Ø, Alvik A, mfl. Helse for mange Gyldendal Norsk Forlag AS 2003. Side 55-56.
- 2 Beskrivelse av metoden finnes i følgende lenke: <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/dode/>
- 3 Statistisk årbok for Oslo, 2010-utgaven. Folkemengdens bevegelse / Tabell nr 3.11
- 4 Dybendal K, Skiri H. Klare geografiske forskjeller i levealder mellom bydeler i Oslo. Seksjon Befolkningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå. Samfunnsspeilet 6/2005
- 5 Næss Ø, Rognerud M med flere. Sosial ulikhet i helse. En faktarapport. Rapport 2007:1 Nasjonalt folkehelseinstitutt
- 6 Zahl P, Rognerud M. Og flere. En analyse av hvordan inntekt, utdanning og husholdningsstørrelse har påvirket dødeligheten i befolkningen i periodene 1970-77, 1980-87 og 1990-97. Nasjonalt folkehelseinstitutt. Rapport 2003:1 Bedre helse - større forskjeller
- 7 Rajmil L, Díez E, et al. Social inequalities in child health. SESPAS report 2010. Gac Sanit. 2010 Dec;24 Suppl 1:42-8
- 8 Marmot MG, McDowell ME. Mortality decline and widening social inequality. Lancet 1986;ii:274-6.
- 9 von dem Knesebeck O. Social capital and self-rated health in 21 European countries. Psychosoc Med. 2005 Feb 23;2:Doc02.
- 10 Borgan JK. Sosioøkonomisk status og dødelighet 1960-2000. Høyest dødelighet blant ufaglærte menn. Samfunnsspeilet 3/2007- 21. årgang
- 11 Moafi H. og Aamodt M. Flere tar høyere utdanning. Samfunnsspeilet nr. 5-6, 2009
- 12 Barstad A., Havnen E. og flere. Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst. Statistisk sentralbyrå. Rapporter 2006/15
- 13 Ohrem S. Dødelighet blant sosialhjelpsmottakere HiØHøgskolen i Oslo, Avdeling for samfunnsfag. Rapport 2007 nr 15.
- 14 Dølvik t., Nadim M., og flere. Levekår og sosialhjelp. Hopning av levekårsproblemer blant individer og kommuner- effekt på sosialhjelpsutgifter.
- 15 Lynch J, Smith GD. A life course approach to chronic disease epidemiology. Annu Rev Public Health. 2005;26:1-35.
- 16 WHO, Kommisjonen for sosiale helsedeterminanter. A Conceptual Framework for Action om sosiale helsedeterminanter. Diskusjon papir for Kommisjonen om sosiale helsedeterminanter. April 2007.
- 17 Fløtten T. Poverty and social exclusion - two sides of the same coin? A comparative study of Norway and Estonia. Doctoral dissertation. Fafo-report. 2006
- 18 Nico Keilman N. Pham D. Hvor lenge kommer vi til å leve? Levealder og aldersmønstre for dødeligheten i Norge, 1900-2060. Økonomiske analyser 6/2005
- 19 Ezzati M, Friedman A,B et al. The reversal of fortunes: trends in county mortality and cross-county mortality disparities in the United States. PLoS Med. 2008 Apr 22;5(4):e66.
- 20 Helse- og omsorgsdepartementet. Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller. St.meld. nr. 20, (2006-2007)

Flyttemønsteret endrer Oslo

Utviklingstrekk i flyttinger 1999-2010 for indre og ytre by

Oslo har i perioden 1999-2010 hatt en betydelig vekst i sin netto innflytting. Dette gjelder både for indre og ytre by, men de to områdenes flyttestrømmer er svært ulike. Indre og ytre by skiller seg også fra hverandre ved at indre by har langt høyere flytteaktivitet en ytre by. Siden 1999 har byens befolkning økt, og aldersfordeling har endret seg. Andelen unge voksne i indre by øker, mens andelen barn, ungdom og middelaldrende øker i ytre by.

Bruk av begreper og data i artikkelen:

■ Begrepsforklaring:

- Netto innflytting er forskjellen mellom innflytting og utflytting til et område, også kalt innflyttingsoverskudd. Nettoinnflyttingen forteller hvilken vei flyttestrømmen mellom to områder går, samt hvor mange flyttinger som går i det ene eller andre områdets favør. Begrepet flyttebalanse benyttes også.
- Utflyttingsrate: Antall utflyttinger per 1000 innbyggere = $\text{Utflyttere} / \text{Middelfolkemengden} \times 1000$.
 $(\text{Antall utflyttere} / \text{Middelfolkemengden}) \times 1000 = \text{Utflyttingsraten}$
- Middelfolkemengden: Gjennomsnittet av en folkemengde ved årets begynnelse og ved årets slutt.

■ Følgende bydeler inngår i analysene av indre by og ytre by:

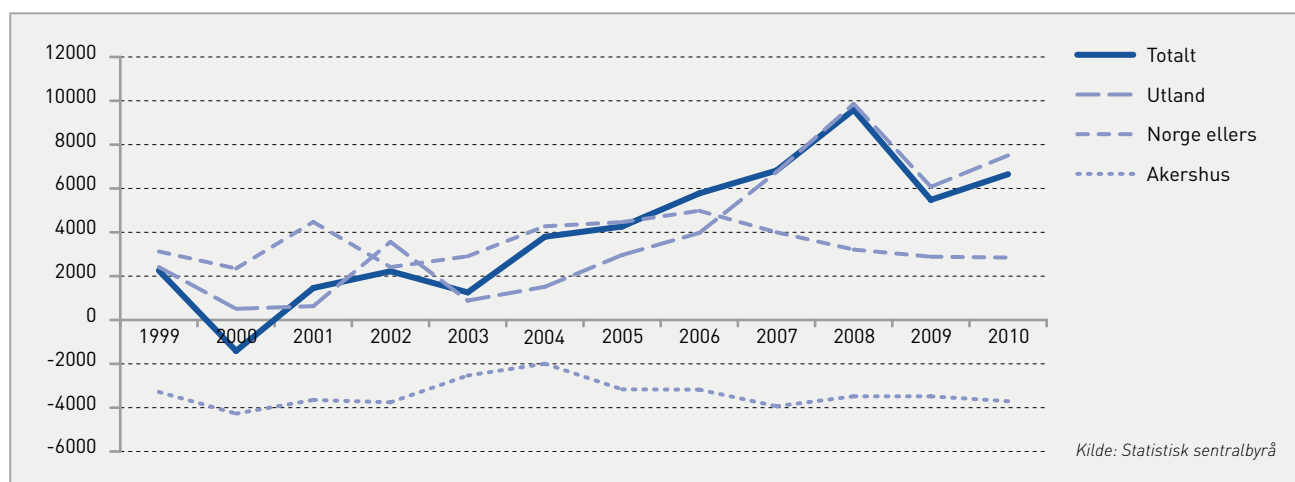
Indre by: Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, St. Hanshaugen og Frogner

Ytre by: Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker, Bjerke, Grorud, Stovner, Alna, Østensjø, Nordstrand og Søndre Nordstrand.

NB! Sentrum, Marka og personer med uoppgitt adresse er utelatt fra analysene.

■ Ved bruk av flytterater for indre og ytre by benyttes gjennomsnitt for bydelene som utgjør det enkelte området, ikke flytterater for den totale befolkningen i området. Dette betyr at små og store bydeler vil telle like mye.

■ Flyttestatistikken teller flyttinger, ikke personer. Enkelte personer flytter flere ganger i løpet av året og telles således flere ganger i flyttestatistikken.

Figur 1: Netto innflytting til Oslo, 1999-2010

Klare forskjeller i indre og ytre bys flyttestrøm

Oslo har hatt en positiv netto innflytting hvert år siden 2000. I 2010 var det 6 535 flere flyttinger *til* Oslo enn flyttinger *ut* av Oslo. Dette er historisk sett høyt, men ikke like høyt som i rekordåret 2008, da det var en netto innflytting på 9 731.

Som figur 1 viser har flyttebalansen mellom Oslo og henholdsvis Akershus og resten av Norge vært noe varierende de siste årene, men uten å vise klare tegn til noen oppadgående eller nedadgående trend. Det flytter flere fra Oslo til Akershus enn omvendt, men til gjengjeld flytter det flere til Oslo fra resten av Norge enn omvendt. Flyttebalansen mellom Oslo og utlandet har variert mye og viser en oppadgående trend i form av økt innvandring fra utlandet i det aktuelle tidsrommet. Svingningene i kurven for den totale nettoinnflyttingen følger i stor grad svingningene til nettoinnvandringen til Oslo. Dette illustrerer at flytteforholdet mellom Oslo og utlandet har stor betydning for de årlige svingningene i innflyttingsoverskuddet. Nettoflyttingen fra Norge (uten Akershus) har vært noe synkende etter 2006, og uten netto tilflytting fra utlandet ville byen hatt en negativ flyttebalanse i både 2009 og 2010.

Den tydeligste skillelinjen innad i Oslo når det gjelder flyttemønster, går mellom indre by og ytre by. Dette skillet skal vi se nærmere på i de videre analysene.

Figur 2 og 3 viser netto flytting for henholdsvis indre by (fig. 2) og ytre by (fig. 3). De to figurene viser ganske ulike mønstre. Indre by har et relativt jevnt overskudd av innflyttere fra Norge (utenom Akershus)

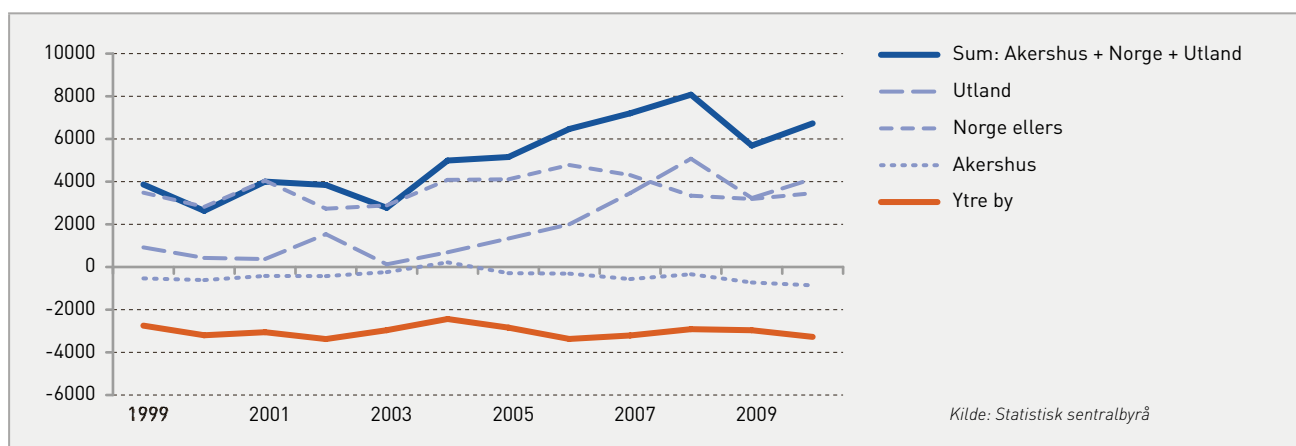
som varierer mellom ca. 2 500 og 4 500 flyttinger årlig. Flyttebalansen mellom indre by og Akershus derimot viser at balansen stort sett har gått i favør Akershus, mens forholdet mellom indre by og utlandet viser et økende overskudd av innflyttere fra utlandet. Flyttebalansen mellom indre og ytre by viser en relativt høy netto utflytting til ytre by hvert år siden 1999.

Figur 3 viser nøyaktig det samme flytteforholdet mellom indre og ytre by som figur 2, bare med omvendt fortegn. Videre viser nettoflyttingen for ytre by at det går "i minus" med Akershus, omtrentlig "i null" med Norge for øvrig, og stadig mer "i pluss" med utlandet. Når det gjelder flyttebalansen mellom ytre by og utlandet ser vi en kurve som likner den tilsvarende kurven for indre by og utlandet i figur 2.

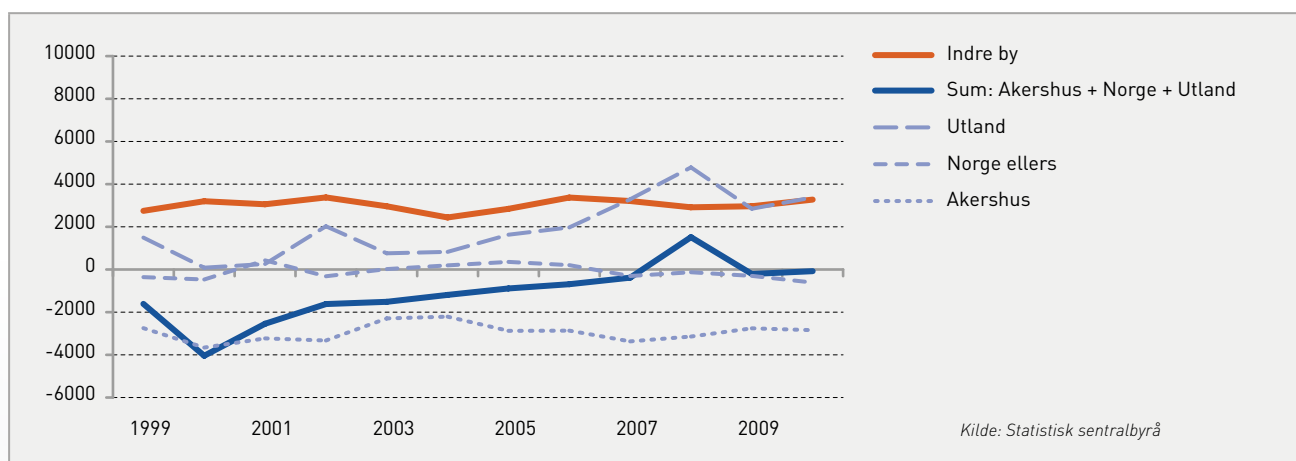
Kort oppsummert har det gjennom hele perioden siden 1999 vært slik at indre by "mister" innbyggere til "ytre by", men får påfyll fra andre fylker i Norge. Ytre by har som sagt et tilsig av innbyggere fra indre by, men mister til Akershus. Både indre og ytre by har et overskudd av innvandringer, men nivået har vært varierende i perioden.

Kraftigere tilflytting til indre by enn ytre by

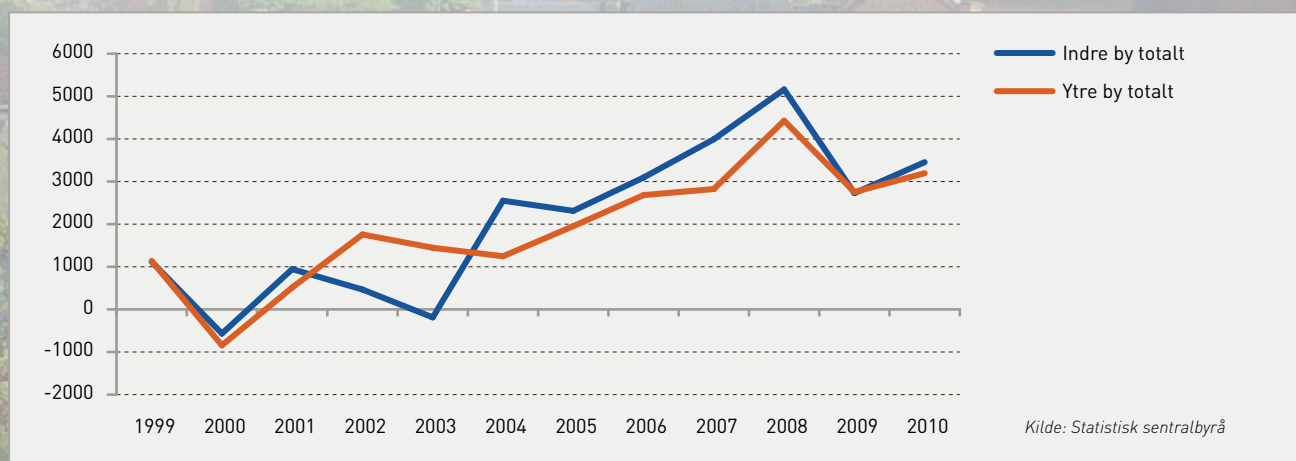
Resultatet av de ulike flytteforholdene for indre by og ytre by blir en netto flytting som er temmelig lik for de to områdene (se figur 4). Altså, stort sett positiv netto innflytting i perioden, og det i økende grad. Dette tilsier imidlertid at befolkningsøkningen som følge av flyttinger er størst for indre by etter som det der bor færre mennesker enn i ytre by.

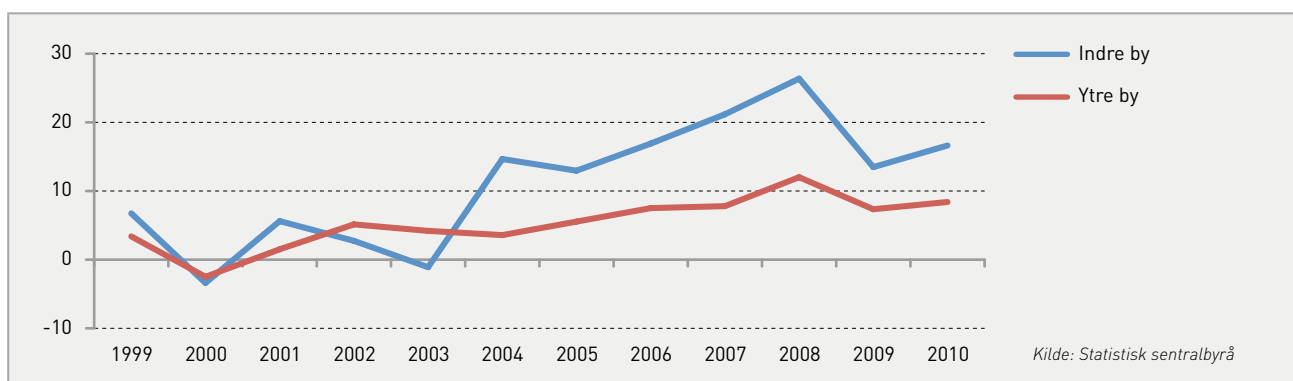
Figur 2: Netto innflytting til indre by. 1999-2010

Figur 3: Netto innflytting til ytre by. 1999-2010

Figur 4: Netto innflytting totalt til indre by og ytre by. 1999-2010

Figur 5: Netto innflytting per 1000 innbyggere av middelbefolkningen. 1999-2010

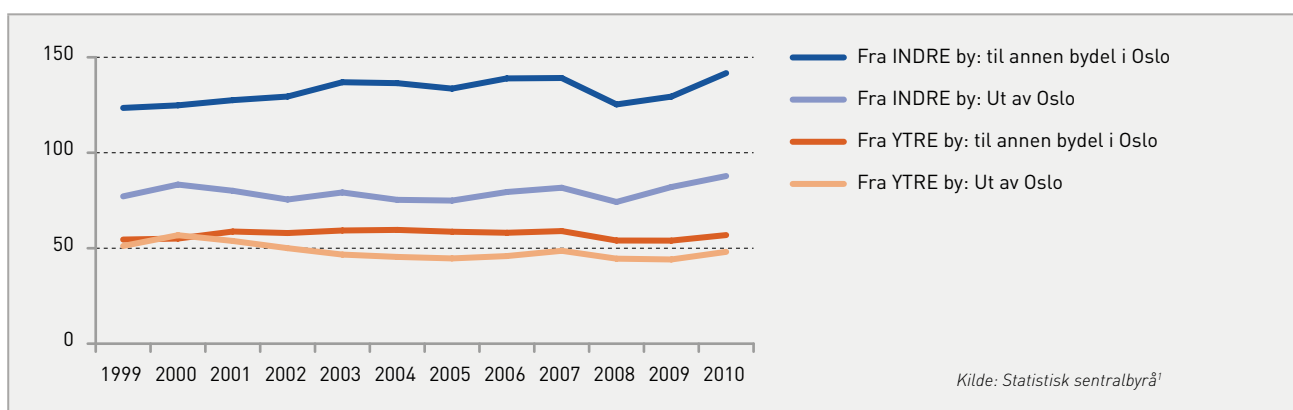

Fig.6: Gjennomsnittlige utflyttingsrater (basert på bydelstall). Per 1000 innbyggere av middelbefolkningen. 1999-2010.

Figur 5 illustrerer befolkningsøkningen som følge av flytting i indre og ytre by når det tas høyde for befolkningsstørrelsen. Fra 2004 til 2010 har indre by en klart høyere netto innflytting i forhold til middelfolkemengden enn ytre by. Nettoinnflyttingen sett i forhold middelfolkemengden var på det høyeste i 2008 med 26 per 1000 innbyggere. Dvs. en befolkningsvekst på 2,6 prosent som følge av positiv flyttebalanse.

Figur 5 gir nærmest inntrykk av et sceneskifte mellom 2003 og 2004. Fra en periode hvor indre og ytre by beveger seg nesten likt, til at nettoinnflyttingsraten for indre by øker kraftig, mens raten for ytre by går noe ned. At hoppet fra 2003 til 2004 er såpass kraftig skyldes at indre by har en økning i flyttebalansen i forhold til både utlandet og Norge, samtidig med en nedgang i netto utflytting til ytre by. Dersom vi derimot skal forklare hvorfor indre by har vedvarende høyere netto innflytting i forhold til folkemengden enn ytre by i perioden etter 2004, er det hovedsakelig nettoinnflyttingen fra utlandet som er utslagsgivende. Økningen i innvandring til Oslo i perioden etter 2004 har sammenheng med

EU-utvidelsen fra 1. mai 2004. Denne utvidelsen medførte at borgere fra ti nye EU-medlemsland (landene Polen, Estland, Latvia, Litauen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, Ungarn, Kypros og Malta) fikk utvidet adgang til å ta arbeid i Norge.

Økende flytteaktivitet i indre by

Netto flytting forteller oss om flyttebalansen mellom to områder, men den sier ingenting om hvor stor flytteaktiviteten i hver retning er. Flytteaktiviteten blant personer som allerede bor i Oslo ligger på et litt høyere nivå i 2010 enn i 1999. Dette skyldes alene økt flytteaktivitet i indre by.

I figur 6 kommer det fram at flytteaktiviteten i perioden 1999-2010 har vært betydelig større i indre by enn i ytre by, og det er særlig flyttinger internt i Oslo som skiller seg ut. Siden 1999 har utflyttingsraten fra en av bydelene i indre by til en annen bydel (uavhengig av om den er i indre eller ytre by) ligget mellom 120 og 140 per 1000 innbyggere av middelfolkemengden. Dvs. at hvert år flytter ca. 12-14 prosent av befolkningen i indre by ut av sin bydel og

til en annen av Oslos bydeler. Ca. 8 prosent flytter ut av byen. I gjennomsnitt flytter årlig 20-22 prosent av innbyggerne i indre by ut av bydelen de bor i.

I tillegg er det mye flytting internt i bydelene. I 2010 var 25 prosent av alle flyttinger innen Oslo flyttinger innen den enkelte bydel. Sett i forhold til antall flyttinger var imidlertid dette vanligere i ytre by enn i indre by. I ytre by var 29 prosent av alle flyttinger internflyttinger innenfor samme bydel, mens tilsvarende andel for indre by var 22 prosent.

Vi flytter så kort som mulig

Generelt er det slik at det er mest vanlig å flytte til et sted i nærheten av der man allerede bor. For samtlige bydeler er den mest populære bydelen å flytte til den man allerede bor i. Dersom vi imidlertid ser bort fra flytting innenfor den enkelte bydel er det som regel en av nabobydelene som er det mest populære flyttemålet dersom man kun ser på flytting innenfor Oslo.

Figur 7 illustrerer litt av dette fenomenet. De gjennomsnittlige utflyttingsratene fra bydeler i indre by viser at det er høyere andeler som flytter til en av de fire øvrige bydelene i indre by enn til en av de 10 bydelene i ytre by. Figuren viser imidlertid at dette ikke var tilfellet i perioden 1999-2002, mens i perioden fra 2003-2010 kan det se ut til at de to tidsserienes differanse er økende i favør indre by.

I figur 8, som viser utflyttingsrater for ytre by, ser vi først og fremst at det her er langt lavere utflyttingsrater enn for indre by, men også at "annen bydel i ytre by" har gjennomgående høyere rater enn indre by. Noe av den nevnte tendensen til å flytte til et område i nærheten blir skjult i denne figuren ettersom ytre by er geografisk spredd over et stort område. For å illustrere poenget med geografisk nærhet ytterligere kan vi se på gjennomsnittlige utflyttingsrater for bydelene i ytre øst etter tilflyttingsområde (figur 9). Her kommer det tydelig fram at ved utflytting fra en av bydelene i ytre øst er det vanligste målet for flyttingen en av de tre andre

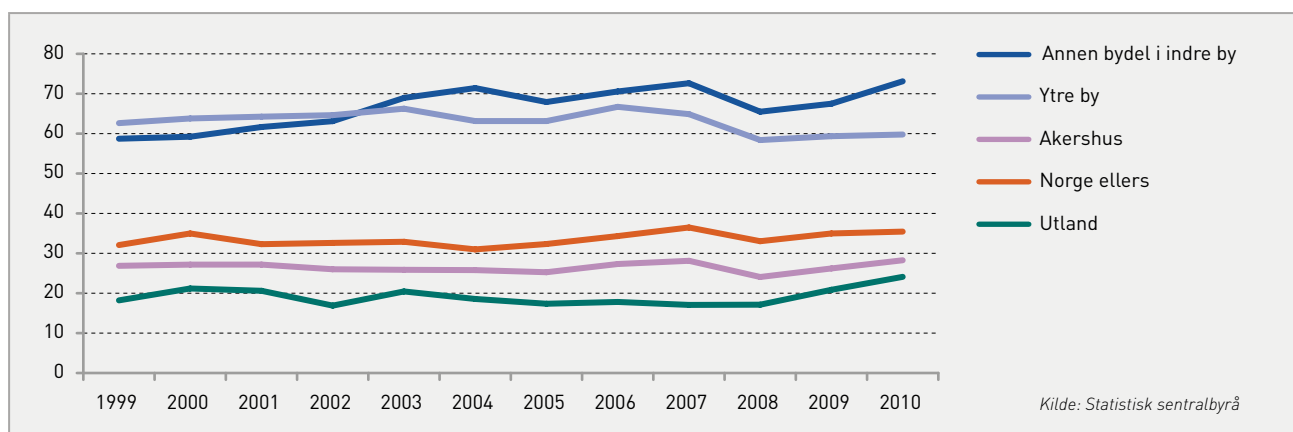

Fig. 7: Gjennomsnittlige utflyttingsrater fra bydeler i indre by. Per 1000 innbyggere av middelbefolkningen. 1999-2010.

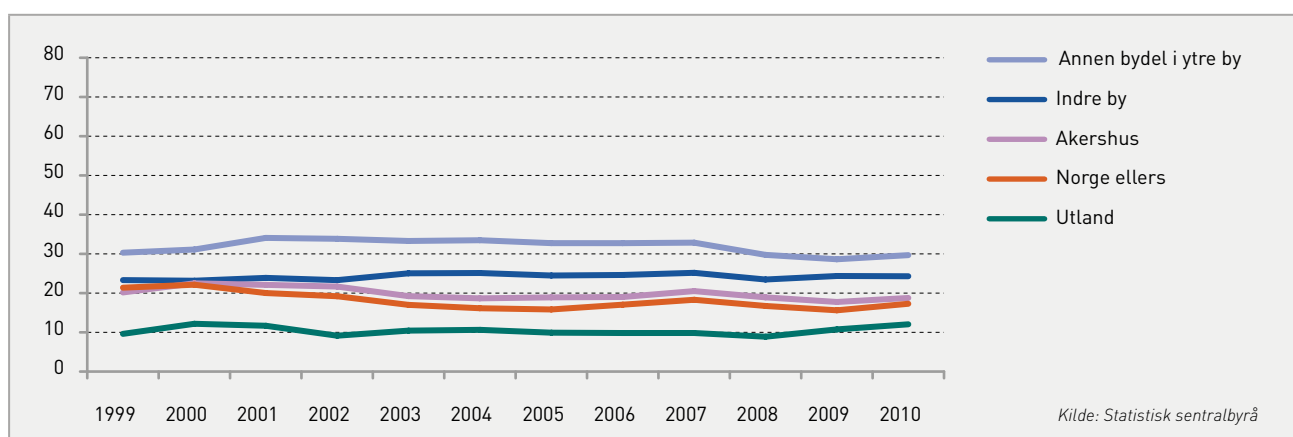
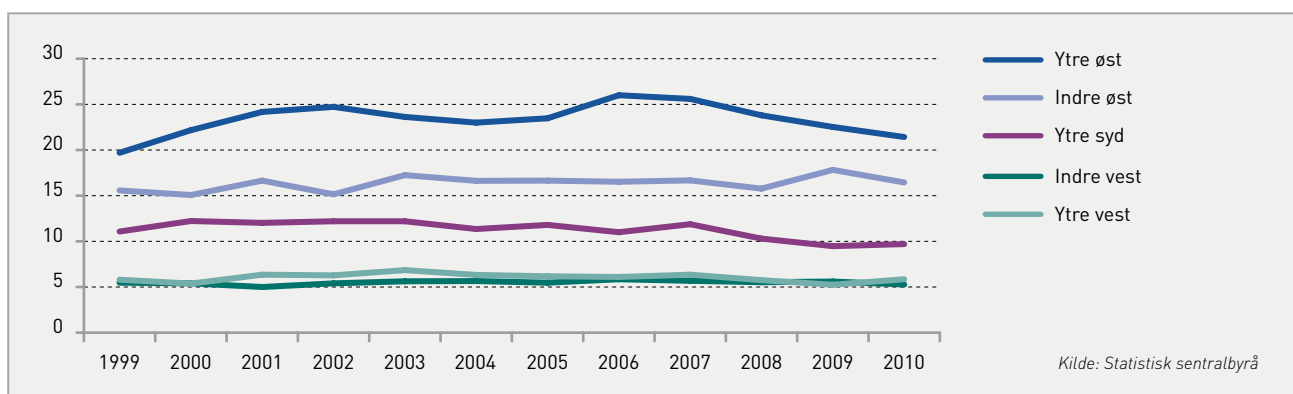

Fig. 8: Gjennomsnittlige utflyttingsrater fra bydeler i ytre by. Per 1000 innbyggere av middelbefolkningen. 1999-2010

Figur 9: Utflyttingsrater fra ytre øst (basert på gjennomsnittlige utflyttingsrater på bydelsnivå). Per 1000 innbyggere av middelbefolkningen. 1999-2010.

bydelene i nettopp ytre øst. Det er derimot relativt uvanlig å flytte fra ytre øst til ytre- eller indre vest. Bydelene i ytre vest har også samme tendens men den er ikke like tydelig som i ytre øst.

Endringer i befolkningssammensetningen

En av de tydeligste ulikhetene mellom indre og ytre bys befolkning er aldersfordelingen. I tabell 1 kommer det fram at forskjellene i alderssammensetning mellom indre og ytre by har blitt forsterket siden 1999. Indre by blir stadig mer et område preget av unge voksne i tju- og tidlige trettiårene mens andelen ungdom og eldre synker.

Ved utgangen av 2010 var 41,4 prosent av innbyggerne i indre by mellom 20 og 34 år, mens i ytre by var kun 20,3 prosent i denne aldersgruppen. I ytre by har derimot andelen ungdom og middelaldrende,

dvs. personer i aldersgruppen 50-69 år, økt, fra 22 prosent i 1999 til 22,6 prosent i 2011. Andelen over 70 år har sunket betydelig for hele Oslo, men den synker mer i indre by enn i ytre by, slik at forskjellene mellom disse områdenes aldersprofil likevel forsterkes. Andelen som er 70 år eller eldre i indre by, er mer enn halvert i tidsrommet 1999 til 2011. Dette er et resultat av at befolkningsøkningen er langt kraftigere blant yngre aldersgrupper, både som følge av høy tilflytting av unge personer og høye fødselsrater.

Et unntak fra den nevnte tendensen til økende avstand mellom indre og ytre by sin aldersfordeling gjelder småbarn. Andelen barn under 6 år har økt for hele Oslo i denne perioden. Småbarnsandelen er høyest i ytre by, men veksten har vært høyere i indre by, slik at her har indre og ytre by nærmet seg hverandre.

Tabell 1: Aldersfordeling for indre og ytre by. 1999 og 2011. Prosent.

	1999			2011		
	Indre by	Ytre by	Differanse	Indre by	Ytre by	Differanse
0-5 år	6,6	8,4	1,9	7,6	8,9	1,3
6-15 år	5,7	11,9	6,2	5,2	12,3	7,1
16-19 år	2,2	4,0	1,8	2,3	4,7	2,4
20-24 år	7,4	5,7	1,8	9,2	6,1	3,1
25-34 år	30,7	16,3	14,4	32,2	14,2	18
35-49 år	20,8	22,0	1,2	22,6	22,6	0
50-69 år	15,1	19,6	4,4	15,3	21,6	6,3
70 år +	11,5	12,2	0,7	5,6	9,7	4,1
Sum	100,00	100,00	32,4	100	100	42,3

Intens flyttevirksomhet blant personer tidlig i tjueårene

Tabell 2 viser de gjennomsnittlige flytteratene i den aktuelle perioden fordelt på ulike aldersgrupper. Det er verdt å bemerke at ratene er basert på gjennomsnittet av bydelsrater. Tabellen viser således ikke flytterater for indre- og ytre by, men snarere gjennomsnittlige flytterater for bydelene som utgjør indre og ytre by. Dette betyr at flytting mellom bydel i samme område er med i beregningen.

Småbarn har den høyeste nettoutflyttingsraten i indre by av samtlige aldersgrupper. De siste års høye fødselsrater i indre by bidrar sterkt til at netto-utflyttingen blant de minste veies opp og vel så det.

Tidligere har vi vist at flytteaktiviteten er vært betydelig høyere i indre enn i ytre by. Tabell 2 viser at enkelte aldersgrupper peker seg ut som spesielt aktive på flyttefronten, nærmere bestemt 20-24

åringene og 25-34 åringene. Både innflytting og utflytting i forhold til folkemengden er klart høyere i indre by enn i ytre by blant disse aldersgruppene. Den høye flytteaktiviteten i indre by kan dermed ikke alene forklares med en høyere andel unge voksne.

Innflyttingen i forhold til folkemengden for 20-24 åringer i bydelene i indre by skiller seg klart ut som den i særklasse høyeste. Bydelene i indre by har i perioden 1999-2010 hatt et gjennomsnitt på 514 per 1000 innbygger i 20-24-årsalderen. Det betyr at ved et besøk i en av bydelene i indre by ville om lag annenhver person man treffer på mellom 20 og 24 år, ha flyttet til bydelen i løpet av det siste året.

Indre by har i siden 1999 vokst mer enn ytre by, og huset 1.1.2011 35,1 prosent av byens befolkning, mot 32,8 prosent i 1999 (se tabell 3). Samtidig har ytre bys befolkningsandel sunket fra 66,6 prosent til 63,9 prosent. Videre viser tabellen at det er mellom 2004 og 2011 at endringene har skutt fart. Det

Tabell 2: Gjennomsnittlig innflytting, utflytting og netto innflytting per 1000 innbyggere av middelfolkemengden, fordelt på alder og indre- og ytre by. 1999-2010

Alder	Innflytting		Utflytting		Netto innflytting	
	Bydel i indre by	Bydel i ytre by	Bydel i indre by	Bydel i ytre by	Bydel i indre by	Bydel i ytre by
0-5	145,92	124,09	303,86	129,8	-157,94	-5,69
6-15	117,6	64,62	156,36	66,52	-38,76	-1,9
16-19	283,72	112,45	163,68	96,4	120,04	16,06
20-24	513,92	286,41	307,08	253,86	206,82	32,53
25-34	330,98	257,79	294,42	228,51	36,54	29,29
35-49	149,84	97,79	191,92	96,56	-42,1	1,23
50-69	74,44	43,26	83,8	48,93	-9,38	-5,67
70 og over	34,54	22,01	40,1	25,76	-5,56	-3,76

Kilde: Statistisk sen

Tabell 3: Folkemengde fordelt på bydelsområder. 1999, 2004 og 2010

	1999		2004		2011		Differanse		
	Folke- mengde	Prosent av total	Folke- mengde l	Prosent av total	Folke- mengde	Prosent av total	1999- 2004	2004- 2011	1999- 2011
Indre øst	96083	19,1	100174	19,2	126141	21,1	0,1	1,9	1,9
Indre vest	68943	13,7	71770	13,8	84257	14,1	0,0	0,3	0,4
Ytre vest	104857	20,9	107636	20,6	122497	20,4	-0,2	-0,2	-0,4
Ytre øst	116095	23,1	120594	23,1	131720	22,0	0,0	-1,1	-1,1
Ytre syd	113842	22,6	118511	22,7	128975	21,5	0,1	-1,2	-1,1
Indre by	165026	32,8	171944	32,9	210398	35,1	0,1	2,2	2,3
Ytre by	334794	66,6	346741	66,4	383192	63,9	-0,1	-2,5	-2,6

er kun minimal differanse mellom 1999- og 2004-andelene.

De største endringene i de ulike områdenes befolkningsandel har skjedd på østkanten. Indre øst (Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene) har økt befolkningstallet mest i forhold til det totale tallet. Områdene ytre øst og ytre syd har på sin side sunket mest. Dette betyr at befolkningsøkningen i indre øst fra 1999 til 2011 har vært høyere enn den gjennomsnittlige befolkningsøkningen for Oslo totalt, mens ytre øst og ytre syd har ligget under gjennomsnittsøkningen.

Forutsigbarhet i vrimmelen av flytting

Som vist er indre- og ytre by svært ulike både når det gjelder flyttestrømmer, flytteaktivitet og aldersfordeling. Indre by er et område med en omfattende utskifting av innbyggerne, og det er gjerne her innflyttere fra både utland og Norge forøvrig har sitt første bosted i Oslo. Mange flytter ut av Oslo etter kort tid, mens de som blir værende gjerne flytter til ytre by, og kanskje videre fra ytre by til Akershus.

Siden 1999 har befolkningssammensetningen endret seg noe, både med tanke på aldersfordeling og de ulike områdenes andel av totalbefolkningen.

Tatt i betraktning den massive flytteaktiviteten (i 2010 ble det gjort hele 161 092 Oslorelaterte flyttinger) og de svært ulike flyttemønstrene for indre- og ytre by, kan man undres over at flyttingene ikke har medført enda større endringer i befolkningsstrukturen. Dette kan forklares med at det i vrimmelen av flytting finnes mønstre som gjentar seg år etter år, spesielt i form av livsfaseflyttinger. Samtidig er mange av flyttingene av den typen hvor adressen man flytter til er i samme område som adressen man flytter fra. Befolkningen holder seg dermed mer stabil enn hva antallet årlige flyttinger skulle tilsi.

Til tross for en viss stabilitet er det antydning til økende opphopning av jevnaldrende personer på samme sted. Dette vil være interessant å studere nærmere, samt undersøke hvorvidt en slik opphopningstendens kan gjelde for andre demografiske kjennetegn, som for eksempel inntekt, utdanning og landbakgrunn.

Tekst: Nils Petter Strand

Kilder:
Statistisk sentralbyrå: Flyttestatistikk

Stadig flere Osloborgere – og hva så?

I de nyeste befolkningsfremskrivningene forventes en fortsatt stor befolkningsvekst i Oslo. I 2040 kan det komme til å være flere enn 820 000 Osloborgere. Dette betyr 220 000 flere innbyggere i byen enn i dag. Hva kan vi forvente av endringer i befolkningssammensetningen i kjølvannet av en så kraftig befolkningsvekst?

Å forutsi den demografiske utviklingen er beheftet med betydelig usikkerhet. Folketilvekst er et resultat av to forhold; naturlig tilvekst (fødte minus døde) og netto innflytting (innflytting minus utflytting). I arbeidet med befolkningsfremskrivninger er forventet utvikling i fruktbarhet, dødelighet og flytting sentrale komponenter. Utvikling i bolig- og arbeidsmarkedet danner på sin side et bakteppe for å kunne si noe om den forventede befolkningsutviklingen.

Dess lengre tidsperspektiv vi benytter, jo mer usikre blir tallene. Den omfattende arbeidsinnvandringen de senere årene, er en god illustrasjon på hvor vanskelig det er å forutsi hva som vil komme til å skje. I en fremskrivning er tidsperspektivet langt, samtidig kan samtidig treffsikkerheten ved fremskrivningens år 1 være lav.

I denne artikkelen tar vi utgangspunkt i de siste foreliggende befolkningsfremskrivningene, publisert i mai/juni 2011. Vi ser på ulike aldersgruppers størrelse – målt i faktisk antall og som andeler av

en total befolkning. Bakgrunnen for dette valget er at behovet for offentlige tjenester ofte kan knyttes til enkelte aldersgrupper – slik som barnehager, skoler og sykehjem. En annen innfallsvinkel i artikkelen er å se på innslaget av ulike grupper i en totalbefolkning, slik som forholdet mellom kvinner/menn, barn/unge/eldre, antall i yrkesaktiv alder versus de øvrige osv. For enkelte grupper kan det over tid skje relativt store endringer, dette kan for eksempel skyldes flytting inn/ut av byen, endring i fruktbarhet/dødelighet osv.

Vi vil ikke her vurdere hvor stor Oslo faktisk kan bli, men vi kommer inn på hvor tett vi kan komme til å måtte bo i fremtiden. Vi ser ikke bare på utviklingen for Oslo, men også på Norge i alt og de øvrige store byene i landet; Stavanger, Bergen og Trondheim.

Om lag 12 prosent av Norges befolkning bor i Oslo

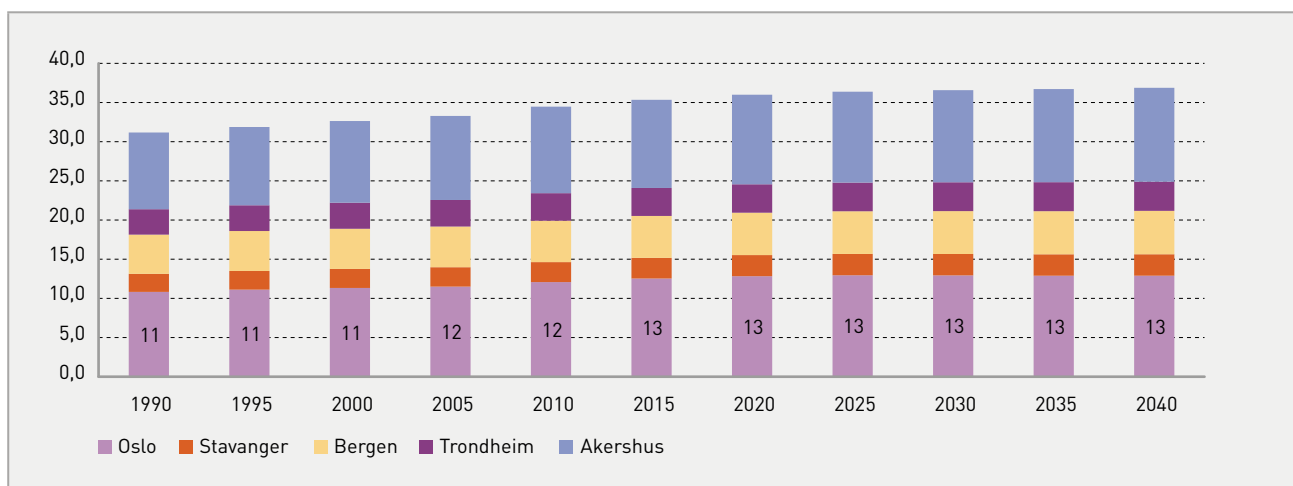
Ved inngangen til 2011 bodde 12,2 prosent av Norges befolkning i Oslo, en økning på 1,4 prosent-

Datagrunnlag:

Oslo kommunes egne befolkningsfremskrivninger for 2012-2030 og Statistisk sentralbyrås (SSB) fremskrivninger 2012-2040 (alternativ MMMM). Begge fremskrivningene er utarbeidet i 2011, med 2012 som første år i fremskrivningen. I og med at vi sammenligninger Oslo med Norge i alt og andre storbyer i Norge, har vi valgt å benytte resultat fra SSBs fremskrivning på kommunenivå og over. På bydelsnivå må vi derimot benytte Oslo kommunes fremskrivning, SSB gjør ikke fremskrivninger på bydelsnivå.

I Oslo kommunes fremskrivning 2012-2030 anslås Oslos innbyggertall til å bli om lag 794 000 i 2030. I SSBs fremskrivning (alternativ MMMM) er vekst

anslaget noe lavere, og man antar at 786 000 personer vil bo i Oslo i 2030. Oslo kommune har fremskrevet bydelenes befolkning til 2022, på dette tidspunktet anslås Oslos befolkning til å være om lag 716 000. SSBs MMMM alternativ har her 730 000 innbyggere i hovedstaden. Resultatene fra de to fremskrivningene viser at det i 2030 ikke er store forskjeller i det forventede innbyggertallet i Oslo. Det er derimot noe avvik i banen for befolkningsutviklingen. SSB legger i sitt MMMM alternativ opp til en noe høyere vekst de nærmeste årene, og at veksten deretter flater noe ut. Oslo kommune legger derimot i sin fremskrivning opp til en noe jevnere befolkningsvekst i alle årene frem mot 2030.

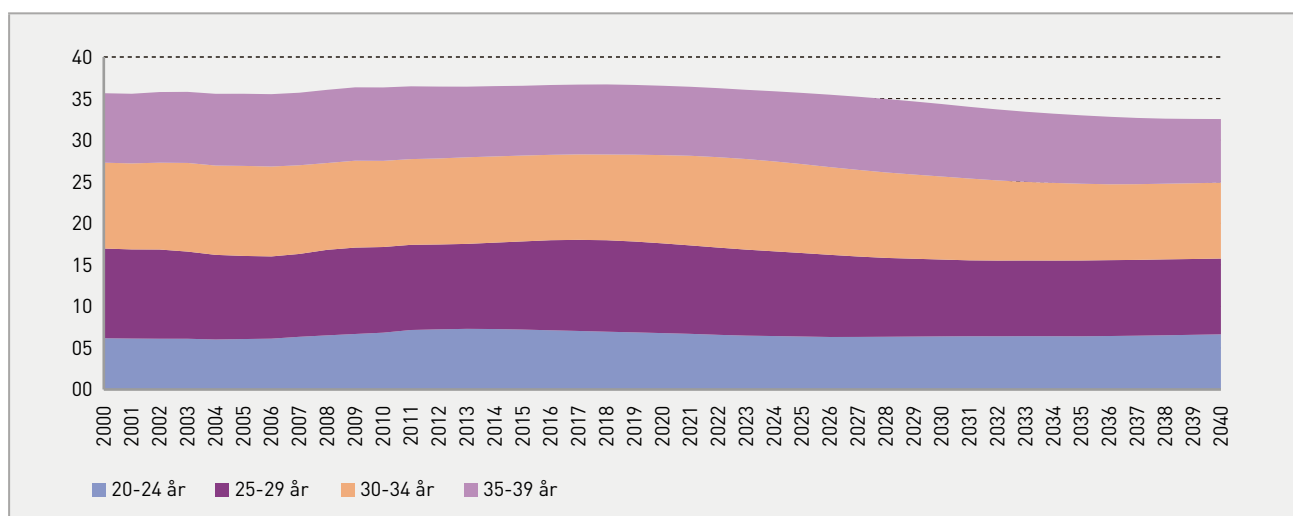
Figur 1: Andel av Norges befolkning bosatt i Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Akershus. (Faktiske tall 1990-2010, fremskrevne tall 2015-2040.)

poeng fra 1990. Frem til 2040 forventes det at befolkningsveksten (målt i prosent) vil være større i Oslo enn for hele Norge. Andelen av Norges befolkning som da vil bo i hovedstaden vil være på om lag 13 prosent. Av en samlet nasjonal befolkningsvekst på vel 1,5 millioner frem til 2040, antas det at 15 prosent vil komme i Oslo.

Oslo har en ung befolkning

Oslo har en aldersprofil som kan karakteriseres som en typisk storbyprofil med en yngre befolkning enn landet for øvrig. Mens halvparten av Oslos befolkning er 34 år eller yngre ved inngangen til 2011, viser tilsvarende tall for hele landet at halvparten av innbyggerne er 38 år eller yngre.

Figur 2: Andel innbyggere 20-39 år i Oslo. Prosent (Faktiske tall 2000-2011 og fremskrevne tall 2012-2040.)

Enten man skal se på flytting eller naturlig tilvekst, er aldersgruppen 20-39 år spesielt interessant. Dette er den mest mobile aldersgruppen i befolkningen, samtidig som mange etablerer seg og stifter familie i denne alderen. I 1990 var 34,5 prosent av Oslos befolkning i alderen 20-39 år. Ti år senere, i 2000, er andelen om lag det samme, 35,6 prosent. Den relativt svake økningen i gruppens størrelse fortsetter i årene etter tusenårsskiftet, og i 2010 er 36,3 prosent av Oslos befolkning i alderen 20-39 år. I årene fremover antas det at veksten først vil stagnere og deretter vil andelen gå noe ned. Ved inngangen til 2030 antas det at andelen 20-39 åringer bosatt i Oslo vil være på 34 prosent, og i 2040 er den nede i 33 prosent. I sum gir dette en nedgang på nesten fire prosentpoeng fra årene 2010/2011 til 2040.

Mange barn og unge...

Det fødes mange barn i Oslo, og de siste års befolkningstall kan tyde på at barna (og deres foreldre) blir boende lengre i byen. I flere sammenhenger har dette blitt omtalt som Oslos yngrebølge.¹ Tradisjonelt har det vært slik at mange velger å flytte ut av byen før barna begynner på skolen. Av alle barn født i Norge i 2010 ble 17 prosent født i Oslo. Dette tallet antas å øke til om lag 20 prosent av alle fødte i 2040, i antall vil dette fødselstallet utgjøre om lag halvparten av det nasjonale fødselsoverskuddet.

Ved inngangen til 2011 bodde det 9 941 0-åringer i Oslo. Disse utgjorde 1,7 prosent av byens befolkning på dette tidspunktet. I perioden fram til 2040

forventes det at denne andelen vil ligge på omtrent samme nivå, med kun en minimal nedgang. Men dersom vi ser på den forventede veksten i antall 0-åringer, er denne på om lag 20 prosent frem til 2040.

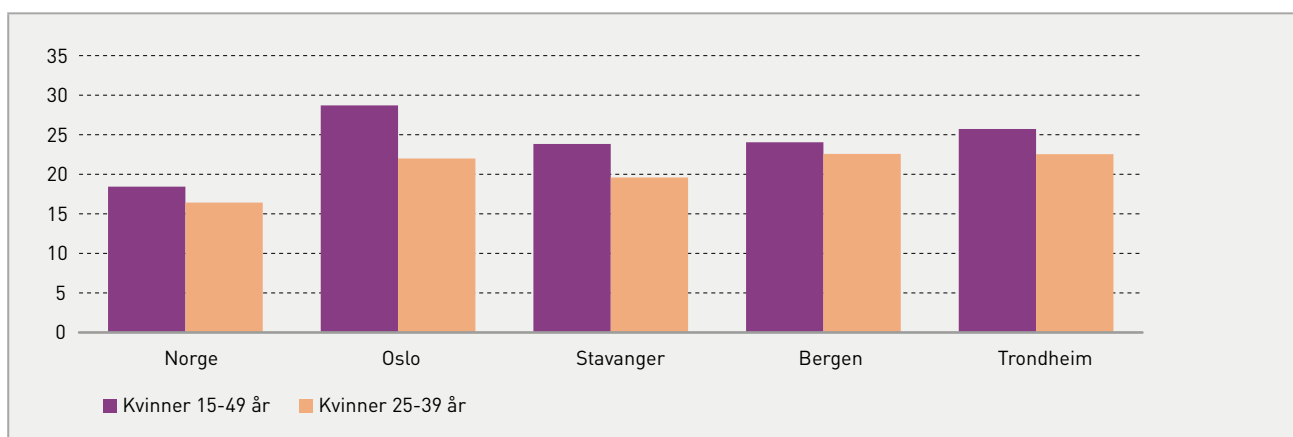
Det er når behovet for barnehageplass kommer, at utfordringen for Oslo kommune som tjenestetilbyder trer frem. Per 1.1.2011 bodde det 40 600 barn alderen 1-5 år i Oslo, 6,8 prosent av alle byens innbyggere. Dette er en økning på 28 prosent fra tusenårsskiftet. Frem til 2040 forventes det en fortsatt vekst for denne gruppen, men den vil ikke være så kraftig som den har vært de senere årene. Med om lag 51 000 innbyggere i denne aldersgruppen, en vekst på 26 prosent, vil barn i barnehagealder utgjøre omtrent 6 prosent av byens befolkning i 2040.

Flere barn i "barnehagealder" og lovfestet rett til barnehageplass fra 1.1.2009, er med på å forklare en kraftig barnehageutbygging i Oslo.² I perioden fra 2004 til 2010 har antall barn i barnehager i Oslo økt fra 24 218 til 34 646, i samme tidsrom har antall barnehager gått fra 654 til 810. Fra 2009 til 2010 var det en liten reduksjon i antall barnehager, mens antall plasser fortsatt økte.

Når det gjelder barn i grunnskolealder, 6-15 år, utgjør disse 9,8 prosent av Oslos befolkning per 1.1.2011. Det antas at denne gruppen nesten vil fordoble seg frem mot 2040, men målt som andel av befolkningen vil det ikke skje store endringer (en

¹ Se for eksempel Oslospeilet 2/2010.

² Barn født fra og med september har rett til barnehageplass fra august påfølgende år.

Figur 3: Forventet befolkningsvekst 2011-2040 for kvinner etter alder. Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Norge. Prosent

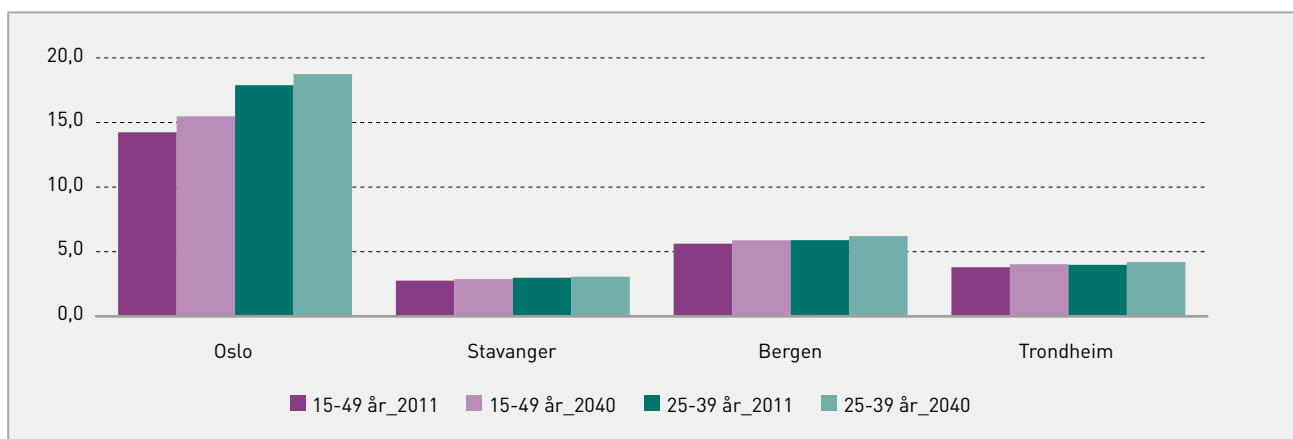
økning på omtrent ett prosentpoeng). I absolutte tall er det derimot snakk om en økning på nesten 30 000 barn og unge. Ved inngangen til 2011 bodde det 58 477 personer i alderen 6-15 år i Oslo, i 2040 kan det bo mer enn 87 000 personer i denne aldersgruppen i hovedstaden. En forventet kraftig vekst i antall barn i grunnskolealder er en utfordring for kommunen, og vil kreve høy kapasitetsutnyttelse ved kommunens skoler.³

... og kvinner i fødedyktig alder i hovedstaden

Hvor mange barn som fødes i byen, henger naturlig nok, meget nært sammen med hvor mange kvinner i fødedyktig alder som bor her. Per 1.1.2011 utgjorde kvinner i alderen 15-49 år 27,2 prosent av hovedstadens befolkning. Slår anslagene til, vil denne

andelen synke litt i årene fremover, og denne gruppen vil utgjøre om lag 26 prosent av byens befolkning i 2040. Målt i antall øker derimot gruppen med vel 29 prosent. Sammenligner vi med Norge i alt, så forventes det en langt større vekst i Oslo for "fødedyktige kvinner" enn for hele landet. Den nasjonale veksten er på om lag 18 prosent for gruppen fra 2011 til 2040. I de øvrige storbyene i Norge (Stavanger, Bergen og Trondheim) forventes det også en noe kraftigere vekst for denne gruppen av kvinner enn hva det gjør for landet i alt.

I 2010 ble 87 prosent av barna i Oslo født av en mor i alderen 25-39 år.⁴ Når vi velger å se på kvinner i denne aldersgruppen, er fremtidsbildet det samme som for alle kvinner i fødedyktig alder. Det forventes en liten nedgang i andelen disse utgjør av den sam-

Figur 4: Andel av Norges befolkning. Kvinner etter alder bosatt i Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim. Prosent (Faktiske tall 2011 og fremskrivning 2040.)

³ For mer informasjon se: Utdanningsetatsens skolebehovsplan 2012-2022.

⁴ De senere års høye fødselstall i Oslo har blant annet vært beskrevet som en opphentingseffekt pga. utsatte barnefødsler. Kvinner ser ut til å få barn senere i Oslo enn ellers i landet. Du kan lese mer om fruktbarhet i en egen artikkel i dette nummeret av Oslospeilet.

lede befolkningen, fra 14,5 prosent til 13 prosent, frem til 2040. Målt i antall er imidlertid den forventede veksten for kvinner 25-39 år fra 2011 til 2040 på 22 prosent.

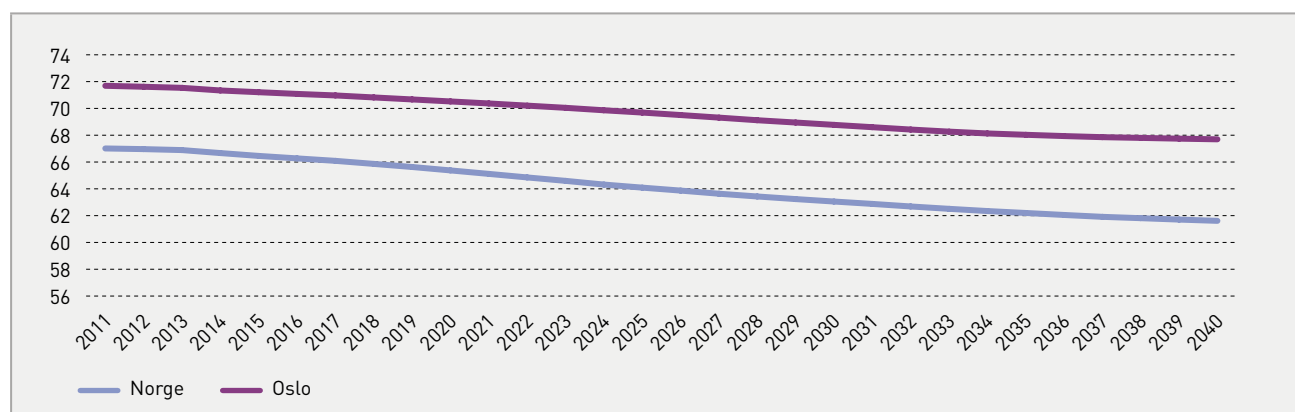
Med bakgrunn i en forventning om en større vekst for kvinner (15-49 år) i Oslo enn i landet i alt, vil en stadig større andel av Norges kvinner i fruktbar alder komme til å bo i Oslo. I 2011 bodde 14,2 prosent av alle kvinnene i Norge i alderen 15-49 år i Oslo, i 2040 kan andelen være nesten 16 prosent. Det samme bildet gjelder dersom vi kun velger å se på kvinner i alderen 25-39 år, fra 17,9 prosent i 2011 til 19 prosent i 2040. En tilsvarende utvikling, men ikke fullt så tydelig forventes i de andre store byene i Norge.

Det forventes færre innbyggere i yrkesaktiv alder...

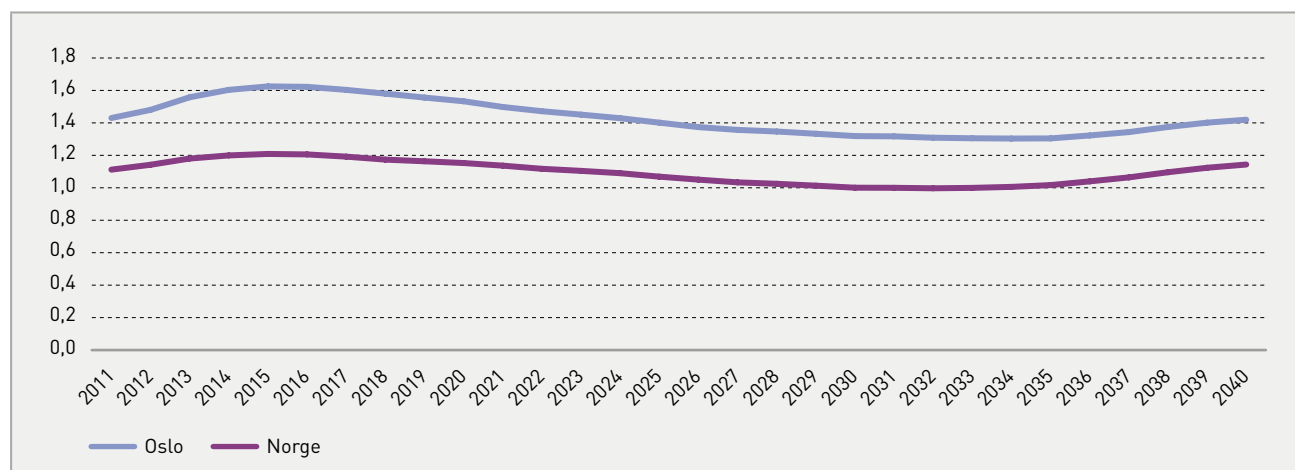
Å se på andelen av befolkningen som vil være i yrkesaktiv alder (16-66 år), er et annet sentralt element når fremtidens befolkningsutvikling studeres. Deltakelse i arbeidslivet er av stor betydning – både for den enkelte og for samfunnet. Et spørsmål som ofte stilles, er om vi i fremtiden vil ha nok hender til å dekke den forventede etterspørselen etter tjenester knyttet til pleie og omsorg av våre eldre.

Hvor stor andel av befolkningen som er i yrkesaktiv alder, er et enkelt mål. Dette sier ikke noe om hvor mange som kommer til å være i jobb, de må derimot ses på som en potensiell arbeidsstyrke.

Per 1.1.2011 var 71,1 prosent av Oslos befolkning i alderen 16-66 år, dvs. i yrkesaktiv alder. Samme

Figur 5: Andel av befolkningen i yrkesaktiv alder (16-66 år). Oslo og Norge i alt 2011-2040. Prosent (Faktiske tall 2011, fremskrevne tall 2012-2040.)

Figur 6: Inngang og utgang: Personer 19-24 år/60-65 år. Oslo og Norge. 2011-2040 (Faktiske tall 2011, fremskrevne tall 2012-2040.)

andel for Norge samlet var 67 prosent. Frem mot 2040 forventes det at andelen i yrkesaktiv alder vil synke noe. I Oslo vil andelen på dette tidspunktet være på om lag 68 prosent, mens den for Norge i alt vil være 62 prosent. Det forventes dermed ikke en like klar nedgang i den yrkesaktive delen av befolkningen i Oslo som for hele landet.

En ting er å se på hvor stor andel av befolkningen som vil være i yrkesaktiv alder, en annen er å se på forholdet mellom inngang og utgang av arbeidslivet. Ved å se på forholdet mellom disse to gruppene – hvor den ene er i starten av sitt yrkesaktive liv, og den andre i slutten, kan vi få et bilde på hva som kan komme til å skje fremover. De aller færreste starter sitt yrkesaktive liv som 16-åring, vi velger her derfor aldersgruppen 19-24 år som den ene gruppen ("inngang") og 60-65 år som de som avslutter sitt yrkesaktive liv ("utgang"). Ved et forholdstall på 1, vil inngangen være like stor som utgangen. Jo større forholdstall, jo flere kommer inn enn det går ut. For Oslos vedkommende er forholdstallet 1,4 både i 2011 og i 2040, for hele landet er tallet 1,1 ved begge tidspunktene. Igjen er fremtidsutsiktene noe bedre i Oslo enn for landet sett under ett.

... og flere eldre i Oslo

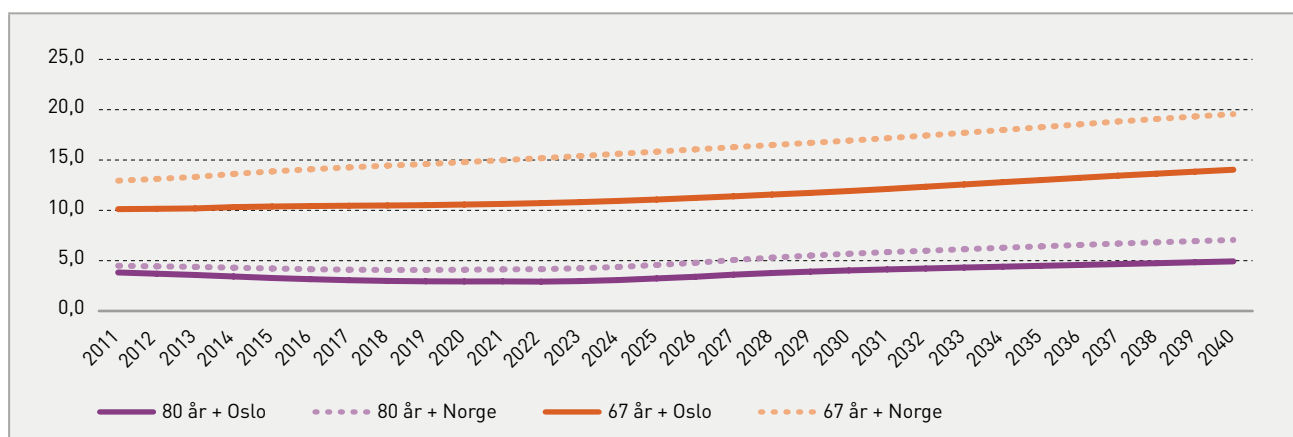
Norges og Oslos befolkning blir stadig eldre. Etter hvert som de store befolkningskullene født i etterkant av 2. verdenskrig eldes, vil antallet eldre øke

betydelig. I dag melder behovet for offentlige hjelpetilbud innen pleie og omsorg seg gjerne først for alvor etter fylte 80 år. Andelen av befolkningen som er yngre enn 80 år og som mottar slik type hjelp er meget lav. Det er vanskelig å si hvordan dette vil bli i fremtiden. Det er umulig å vite hvor friske eller syke de eldste aldersgruppene vil bli. Det kan likevel virke som om vi får en "friskere" eldrebefolkning i fremtiden, men kostnadene for det offentlige vil uansett være høye den dagen behovet om hjelp melder seg.

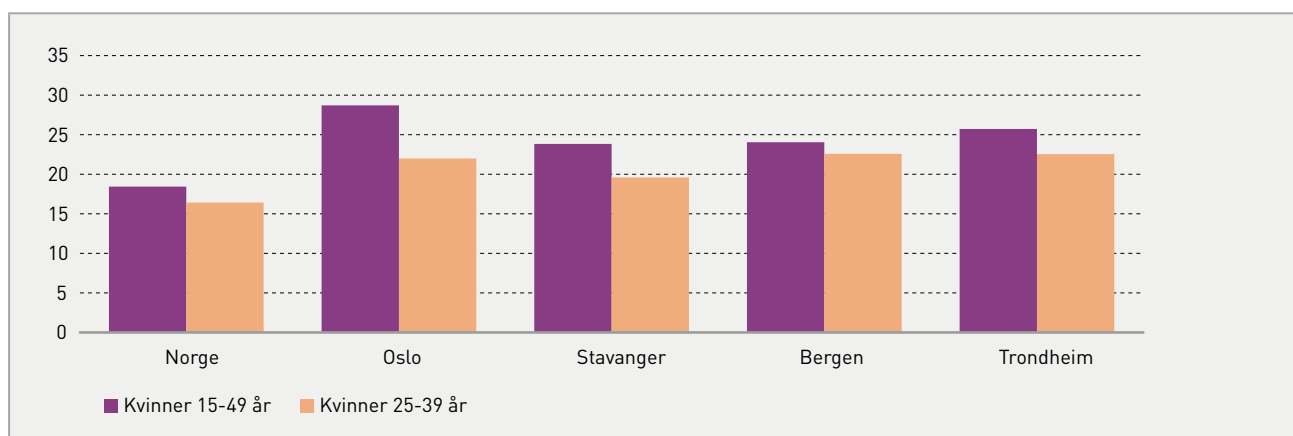
Aldringen av befolkningen forventes å skje senere i Oslo enn for Norge i alt. Dette henger sammen med Oslos aldersprofil som omfatter relativt mange unge og få eldre innbyggere. Men også i Oslo vil den mye omtalte "eldrebølgen" inntreffe. Ved inngangen til 2011 var 3,8 prosent av Oslos befolkning 80 år eller eldre, mens 0,8 prosent hadde passert 90 år. I absolutte tall snakker vi om henholdsvis 22 936 og 4 671 personer. I 2040 vil anslagsvis 5 prosent av Oslos befolkning være 80 år eller eldre, og 1 prosent 90 år eller eldre. Veksten i aldersgruppen 80 år og eldre forventes å være på om lag 77 prosent frem til 2040. Nær 41 000 av Oslos innbyggere vil da være 80 år og eldre, mens et sted mellom 8 og 9 000 vil være 90 år og eldre.

På nasjonalt nivå er andelen av befolkningen som er 80 år og over noe høyere enn i Oslo, 4,5 prosent. Settes grensen ved 90 år utgjør disse personene 0,8 prosent av Norges samlede befolkning. Frem mot

Figur 7: Andel av befolkningen etter alder. Oslo og Norge 2011-2040. Prosent
(Faktiske tall 2011, fremskrevne tall 2012-2040.)

Figur 8: Forsørgerbyrde: Antall personer i yrkesaktiv alder (20-66 år) per antall personer 67 år + og 80 år +. Oslo og Norge. 2011-2040 (Faktiske tall 2011, fremskrevne tall 2012-2040.)

2040 forventes en fordobling av antall personer i alderen 80 år og over, og disse vel 450 000 personene vil utgjøre 7 prosent av Norges befolkning. Gruppen av 90 år og over forventes å vokse enda kraftigere – fra 38 251 personer i 2011 til over 90 000 i 2040. Men målt som andel av befolkningen utgjør de fortsatt en liten gruppe, og de vil hvis fremskrivningen slår til, utgjøre knapt 1,5 prosent av Norges befolkning i 2040.

Velger vi å ta med alle de som tradisjonelt har havnet inn under betegnelsen pensjonister, dvs. de som er 67 år eller eldre, omfatter dette per 1.1.2011 10, 1 prosent av innbyggerne i Oslo (60 641 personer). For denne aldersgruppen forventes det nesten en dobling i antall frem til 2040. Med om lag 116 000 personer i denne alderen vil denne gruppen da utgjøre 14 prosent av hovedstadens innbyggere.

Dersom vi igjen ser på nasjonale tall, var 12,9 prosent av Norges befolkning 67 år eller eldre ved inngangen til 2011. Frem mot 2040 forventes også på nasjonalt plan en fordobling av denne gruppen, og hver femte nordmann vil være 67 år eller eldre mot slutten av denne perioden.

En ting er å se på hvor mange eldre det kan bli i Oslo og i Norge. En annen er å se de eldre i sammenheng med de som både skal ta vare på våre eldste og som skal "holde hjulene i gang". Vi har her valgt å se på noen enkle forholdstall, og vi sammenligner Oslo og Norge. I Oslospeilet 1/2011 ble to lignende mål for Oslo og Norge presentert; Aldersbæreevne og familieomsorgskoeffisienten.⁵

⁵ Aldersbæreevne: antall personer 16-66 år per antall personer 67 år og eldre. Familieomsorgskoeffisienten: antall personer i aldersgruppen 85 år og eldre per 100 personer i aldersgruppen 50-66 år.

Hvor mange eldre hver yrkesaktiv skal "sørge for" er et tema som ofte kommer opp når fremtidens befolkningsstruktur diskuteres. Her har vi valgt å benytte et mål som kan kalles *forsørgerbyrde*; Antall personer i yrkesaktiv alder (20-66 år) per antall personer i eldrebefolkningen i Oslo og Norge 2011-2040. Vi har her valgt å se på to grupper av eldre, først 67 år og over og deretter 80 år og over. Gjennom hele perioden vi her ser på, forventes det flere yrkesaktive i alderen 20-66 år per person 67 år og eldre i Oslo enn for Norge i alt. I 2011 er forholdstallet 6,7 i Oslo og 4,8 på nasjonalt plan. Både for Oslo og Norge i alt forventes det at det med årene vil bli færre i yrkesaktiv alder per eldre. Forholdstallet for Norge i 2040 er 2,9, mens det for Oslo er 4,5. Dette betyr at Oslo i 2040 vil kunne ligge omtrent på det nivået som Norge er på i dag.

Det er umulig å si om fremtidens eldre kommer til å delta i arbeidslivet lengre enn dagens eldre. Men andelen sysselsatte i alderen 67-74 år har blant annet vist en økende tendens i Oslo de senere årene. Nye pensjonsregler og muligens en "friskere" eldrebefolkning vil også kunne spille inn. På bakgrunn av dette har vi også valgt å beregne forsørgerbyrden for de yrkesaktive i alderen 20-66 år per eldre i alderen 80 år og over. Bak hver eldre står det i 2011 nesten 18 personer i yrkesaktiv alder i Oslo, tilsvarende tall for Norge i alt er nesten 14. I 2040 kan det bli slik at det bak hver person i aldersgruppen 80 år og over står 13 personer i alderen 20-66 år i Oslo, mens det samme tallet er 8 for landet som helhet. Igjen er det slik at Oslo i 2040 vil være på det nivået som Norge er i dag når det gjelder forsørgerbyrde i forhold til åre aller eldste.

Hva forventes å skje innenfor byens grenser?⁶

Mange flere innbyggere i Oslo vil også innebære at det blir flere å dele byens areal med. Befolkningstetthet er både et geografisk og et demografisk uttrykk som angir hvor tett vi bor. Målet kan vise graden av urbanitet i et område, og regnes ut ved å dele antall innbyggere i et område på arealet de bor på. Det er vanlig å oppgi svaret i hvor mange personer som bor per km². Flere innbyggere vil kunne øke belastningen på friarealene, og for å dekke boligbehovet kan flere åpne arealer bli bebygget. Det er vanskelig å si noe om hvor mye areal vi trenger for å bo godt, men det er gjerne slik at behovet for utearealer henger sammen med hvilke

befolkningsgrupper som bor i området. Barnefamilier har gjerne behov for både større utearealer og boliger enn hva unge voksne har. I 2011 bor det om lag 1 300 personer per km² i Oslo, og når Marka holdes utenfor er antallet innbyggere per km² 3 900.⁷

Slår fremskrivningene til, vil befolkningsveksten føre til at det i 2022 vil bo nærmere 1 600 personer per km² i Oslo, ser vi bort fra Marka vil antallet være 4 700. Økningen i befolkningstettheten vil variere mellom bydelene. Med den pågående utbyggingen i Bjørvika vil det naturlig nok bli en større befolkningstetthet i Bydel Gamle Oslo. Men også i bydelene Alna, Søndre Nordstrand, Bjerke og Grünerløkka vil befolkningstettheten kunne øke med om lag en fjerdedel eller mer.

For å sette dette i et større perspektiv, kan vi sammenligne med hva som har skjedd fra 2004 til 2011, en periode preget av stor befolkningsvekst i Oslo. Bydelene i indre by (Grünerløkka, Gamle Oslo, St. Hanshaugen og Sagene) har hatt den største prosentvise befolkningsveksten, og her har følgelig også befolkningstettheten økt mest. I årene fra 2004 til 2011 har befolkningstettheten økt med 28,5 prosent i Bydel Grünerløkka. I 2004 bodde det 7 730 personer per km² i bydelen, i 2011 hadde dette økt til 9 930.

Tidligere i denne artikkelen har vi sett på ulike sider ved Oslos aldersprofil i 2011 og årene frem mot 2040. Men Oslo er satt sammen av bydeler med svært ulik aldersprofil. I Bydel Søndre Nordstrand utgjør barn og unge en stor andel av befolkningen, mens i Bydel Østensjø er det en langt større andel eldre. Det går dessuten et klart skille mellom indre og ytre by i aldersprofil, yngre mennesker velger gjerne å bo mer sentralt enn eldre. Vi skal se litt nærmere på hva som vil skje med befolkningen fordelt etter alder i årene frem mot 2022. Hvilken utvikling forventes i fordelingen av unge og eldre innad i Oslo i årene fremover? I stedet for å se på hva som skjer i hver enkelt bydel, ser vi her på forventet utvikling inndelt etter byområder.⁸

En enkel illustrasjon for å vise hva som kan komme til å skje, er å se på utviklingen i forholdet mellom barn/unge og eldre i hvert byområde fra 2011 til

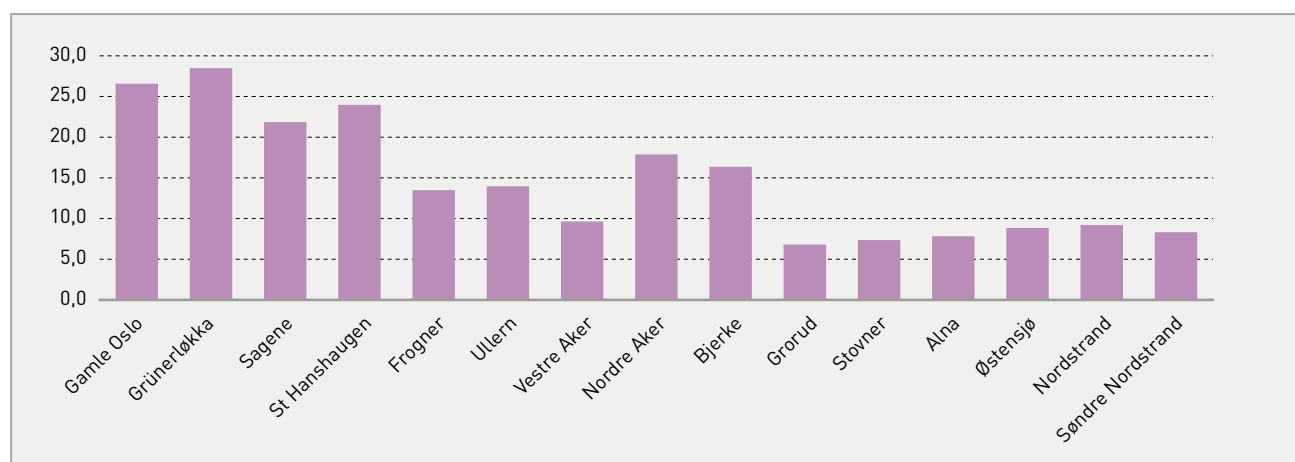
6 I dette avsnittet skal vi se litt nærmere på hva som skjer innad Oslos grenser og vi tar derfor utgangspunkt i Oslo kommunes egen befolkningsfremskrivning som, i motsetning til SSBs fremskrivning, også brytes ned på bydelsnivå.

7 Til sammenligning bor det i dagens London 4 900 personer per km², mens det i Paris bor hele 20 800 personer per km² (Kilde: Wikipedia).

8 **Indre øst:** Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene, **Indre vest:** St. Hanshaugen og Frogner, **Ytre vest:** Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker, **Ytre nord-øst:** Bjerke, Grorud, Stovner og Alna, **Ytre sør:** Østensjø, Nordstrand og Søndre Nordstrand. I tillegg kommer Sentrum, Marka og uoppgitt.

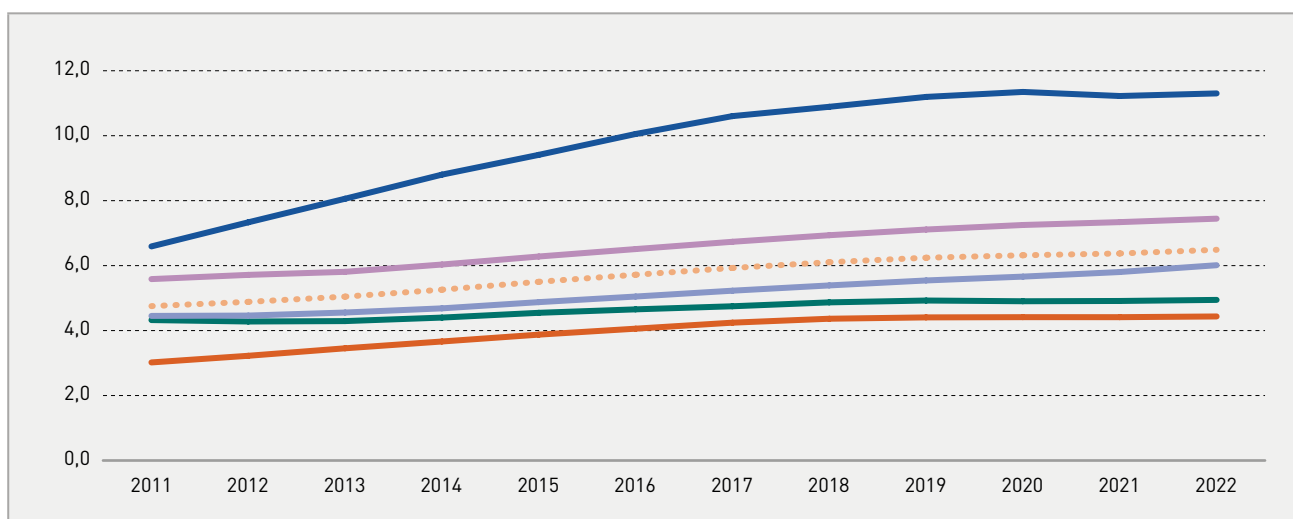
Tabell 1: Innbyggere og areal. Oslo i alt og bydelene. Faktiske tall per 1.1.2011 og fremskrevne tall per 1.1.2022.

Bydel	Samlet areal i dekar	Innbyggertall		Innbyggere/km ²		Prosentvis økning i innbyggere/km ²
		2011	2022	2011	2022	
Gamle Oslo	7 491	43 770	65 900	5 840	8 800	51
Grünerløkka	4 757	47 256	58 400	9 930	12 280	24
Sagene	3 110	35 115	40 700	11 290	13 090	16
St Hanshaugen	3 578	33 137	36 700	9 260	10 260	11
Frogner	8 299	51 120	57 900	6 160	6 980	13
Ullern	9 393	30 744	35 100	3 270	3 740	14
Vestre Aker	16 574	44 320	48 800	2 670	2 940	10
Nordre Aker	13 695	47 433	54 400	3 460	3 970	15
Bjerke	7 929	28 226	35 600	3 560	4 490	26
Grorud	7 050	26 291	29 400	3 730	4 170	12
Stovner	8 255	30 178	33 200	3 660	4 020	10
Alna	13 701	47 025	64 800	3 430	4 730	38
Østensjø	11 848	46 244	50 100	3 900	4 230	8
Nordstrand	16 888	46 888	54 600	2 780	3 230	16
Søndre Nordstrand	18 424	35 843	45 300	1 950	2 460	26
Sentrum	1 838	893	1 200	490	650	34
Marka	301 251	1 627	1 900	10	10	14
Uten registrert adresse		3 120	2 100			
Oslo i alt	454 080	599 230	716 200	1 320	1 580	20

Figur 9: Prosentvis vekst i befolkningstetthet (personer per km²) fra 2004 til 2011. Befolkning per 1.1. og areal 2010.

2022. I gruppen barn og unge har vi her valgt å plassere personer i alderen 0–15 år, mens gruppen eldre består av personer 80 år og eldre. Det er først i årene etter 2020 at antall eldre i alderen 80 år og over i Oslo vil vokse vesentlig. Dette kommer også tydelig frem når vi ser på forholdet mellom unge og

eldre. I årene frem mot 2022 vil det bli en stadig større andel barn og unge (0–15 år) i forhold til eldre (80 år +). Dette gjelder for Oslo i alt, og for alle byområdene. I 2011 er det 4,8 ganger så mange unge som eldre i Oslo, i fremskrivningen er dette forholdstallet 6,5 i 2022.

Figur 10: Antall barn og unge (0-15 år) per eldre (80 år +). Byområder og Oslo i alt. 2011-2022
(Faktiske tall 2011, fremskrevne tall 2012-2022.)

I både 2011 og 2022 er det i Indre øst at det er størst forskjell mellom antall unge og antall eldre. I 2011 er det 6,6 ganger så mange unge som eldre, i 2022 har dette forholdstallet økt til 11,3. I alle de øvrige byområdene blir det flere unge per eldre, men ingen andre steder forventes det at forholdstallet i 2022 blir like høyt som det var for Indre Øst i 2011.

Da gjenstår det bare å vente og se

Vi kan som sagt ikke vite at befolkningsveksten fortsetter i like høyt tempo i årene fremover. Mens fruktbarhet og dødelighet er faktorer som over tid endrer seg gradvis, kan innflytting og utflytting endre seg nærmest over natten. Dette har også historien vist. I 2008 var for eksempel nettoinnflyttingen til Oslo på 9 732, året etter var den nede i 5 587. Arbeidsinnvandring fra utlandet spiller blant flere andre faktorer, en sentral rolle her.

Dersom vi blir mange flere innbyggere i Oslo, kan dette komme til syne på flere ulike måter, og det er vanskelig å si hva som kan betraktes som en bærekraftig befolkningsutvikling.

Men vi kan jo undres. Hvor trangt blir det på bussen gjennom byen, hvor lenge må man vente på billett til Operaen – og blir det plass til alle som ønsker det, en varm sommerdag i parken? Byen er hele tiden under utvikling, nye tjenester og behov kommer til underveis. Bruken av byen endres, hvordan vi for eksempel vil komme til "å bruke" Bjørvika er fortsatt et ukjent og spennende tema. Kanskje vil det bli enda trangere på kafeene på Grünerløkka når antall fødte i bydelen er 20 prosent flere i 2022 enn det var i 2010. Eller kanskje vil fremtidens Løkkamødre og -fedre ferdes på helt andre steder enn kafeene?

Tekst: Laila Kleven

Kilder:

Oslo kommune, Utviklings – og kompetanseetaten:
Befolkningsfremskrivning 2012-2030

Statens kartverk: Arealstatistikk for Norge 2010

Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk og
Befolkningsfremskrivning

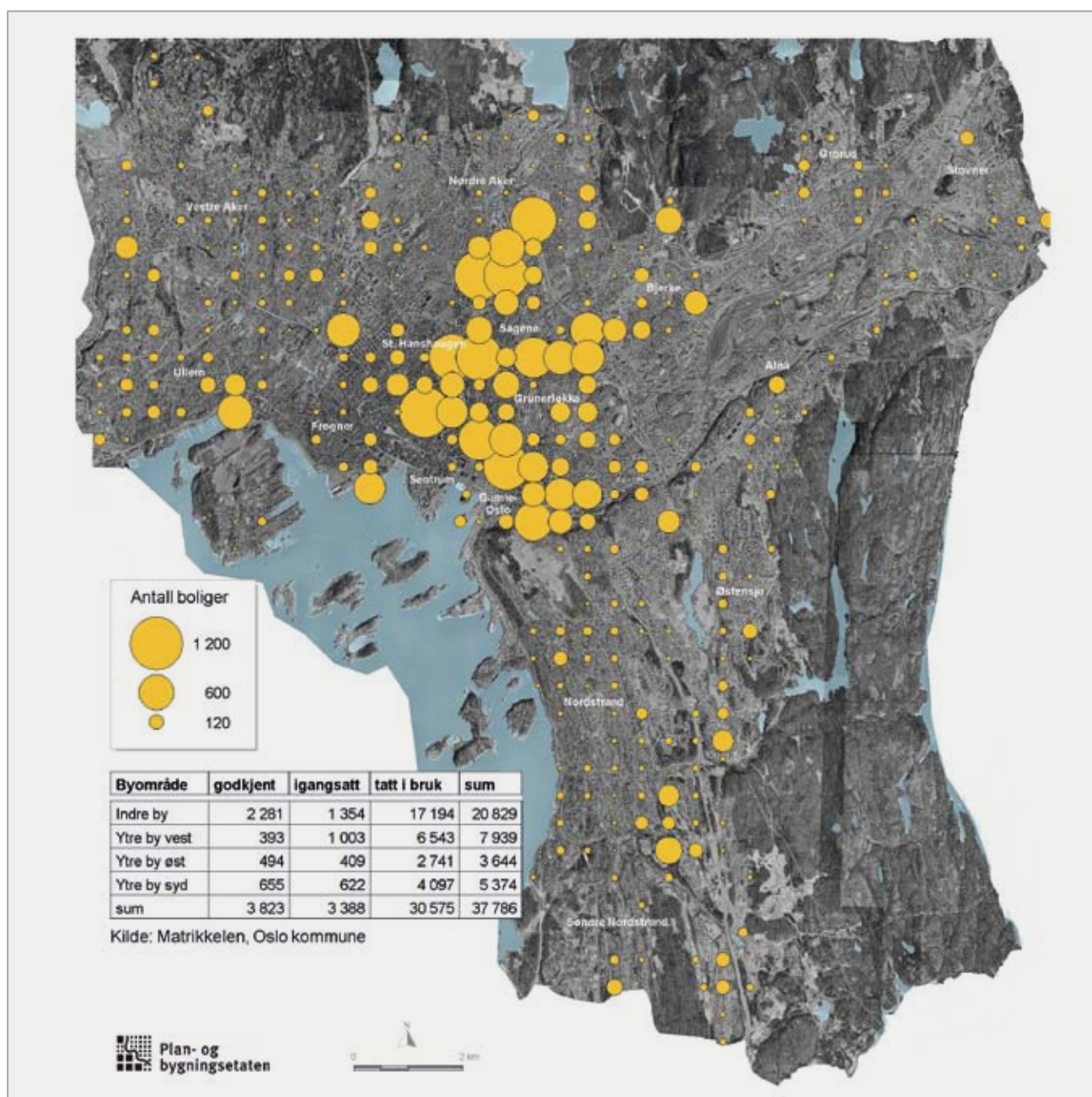
Er det plass til alle som vil bo i Oslo?

Oslo vokser i rekordfart. Flere Osloborgere betyr behov for boligbygging. Etter år 2000 er det bygget 37 800 boliger i Oslo, og den forventede befolkningsveksten tilsier at det er behov for et høyt antall nye boliger fram mot 2030. Er det plass til alt dette, og hvor kan de nye Osloborgerne bo?

2000 – 2010: Indre by strekker seg nordover og østover.

Boligbyggingen i Oslo etter tusenårskiftet har i stor grad foregått i indre by og til randsonene av indre by mot nord og øst (figur 1). Indre by består av bydelene Frogner, St. Hanshaugen, Sagene, Grünerløkka

og Gamle Oslo. Utviklingen i indre by har vært dominert av prosjekter i sentrums randsonene, i Kværnerdalen, i Nydalen, langs Akerselva og på Hasle. Dette har ført til en fortetting av indre by, men også til en utvidelse av det som kan kalles den urbane boligbyen, særlig mot nord og øst.

Figur 1: Boligbygging 2000-2010

Tydelige forskjeller mellom indre og ytre by

Når vi ser på størrelsen på boligene som er bygget siste ti år, er det en tydelig forskjell mellom indre og ytre by. En stor andel av boligene som er bygget i indre by er under 80 m². I ytre by har tendensen vært omvendt, her domineres utviklingen av boliger over 80 m². I 2008 ble det innført en leilighetsnorm i de fire sentrale bydelene St. Hanshaugen, Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo. Normen skal øke andelen store leiligheter i sentrale deler av byen, og sier blant annet at minimum 50% av boligene i nye boligprosjekt skal være over 80 m².

I 2010 var andelen småhus i Oslo 24%. Til sammenlikning hadde København i 2010 en småhusandel på 7,5%, Stockholm på 10% mens Helsinki hadde en andel på 14%. Ser vi på boliger bygget etter 2000, er andelen småhus på 17%, noe som altså har bidratt til en svak nedgang i andelen småhus. En fallende andel småhus er naturlig følge av effektiv fortetting. Småhusandelen i Oslo er allikevel høy, hvis vi sammenlikner med de andre nordiske hovedstedene.

Stort framtidig boligbehov

I følge SSBs beregninger er det rimelig å anta at Oslo vil vokse med 194 000 personer fra 2011 til 2030. Hvor mange boliger trenger disse personene? Det kommer naturlig nok an på hvor mange som vil bo i hver boligenhet. Bofrekvensen, det vil si hvor mange mennesker som bor i hver boenhet, er i dag 1,94. Svært mange faktorer spiller inn på bofrekvensen. Lav gjennomsnittsalder i befolkningen vil gi høy bofrekvens, fordi boliger med barn alltid vil ha minimum to personer, barn bor alltid sammen med minst en voksen. Motsatt vil en høy gjennomsnittlig alder i befolkningen gi lav bofrekvens. Sjansen for at en person bor alene øker med alderen. I deler av innvandrerbefolkningen bor det også flere personer per boenhet, noe som bidrar til økt gjennomsnittlig bofrekvens.

Dersom vi legger til grunn en bofrekvens på 1,94 gir det et behov for 100 000 boliger. Legger vi derimot til grunn en høyere bofrekvens, 2,35, gir det et behov for 83 000 boliger. Avhengig av bofrekvensen er det behov for å bygge mellom 4000 og 5000 boliger hvert år. Ser vi på boligbyggingen siste 10 år (figur 2) etter antall boligenheter bygget pr. år, finner vi at det er store variasjoner. Kun i 2005 var boligbyggeaktiviteten på et nivå som er nødvendig for å dekke et behov på 83 000-100 000 boliger fram mot 2030. I bunnårene 2000 og 2001 lå aktiviteten på godt under halvparten av det gjennomsnittlige framtidige behovet. Også i 2010 lå aktiviteten svært lavt. Dette vil være en utfordring.

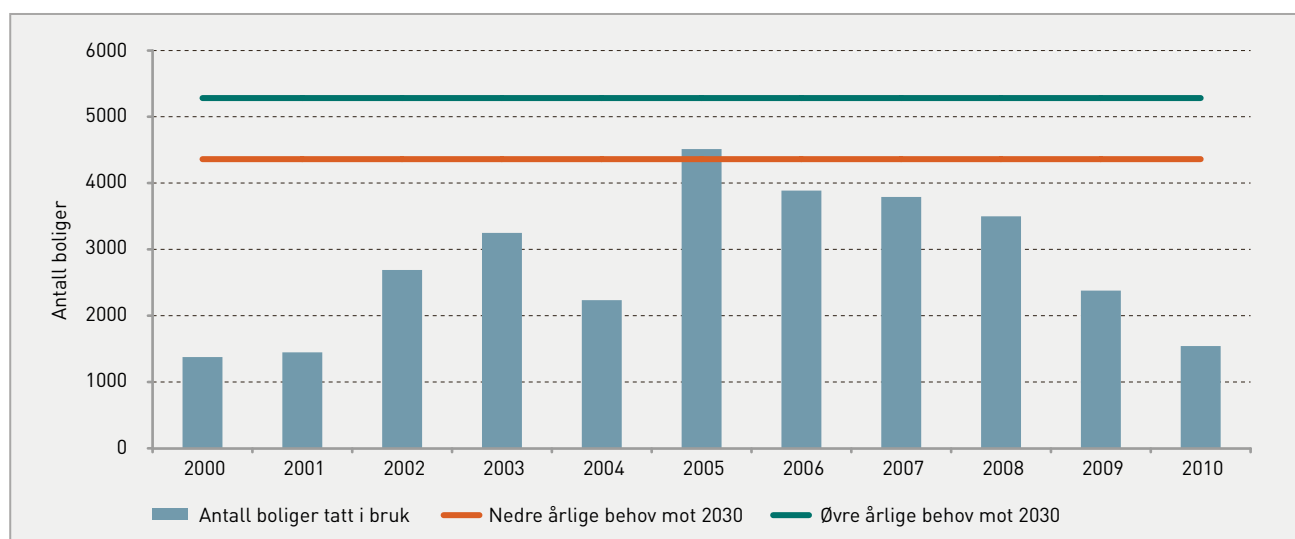
Hvor kommer boligene i årene framover?

Planlagte boliger

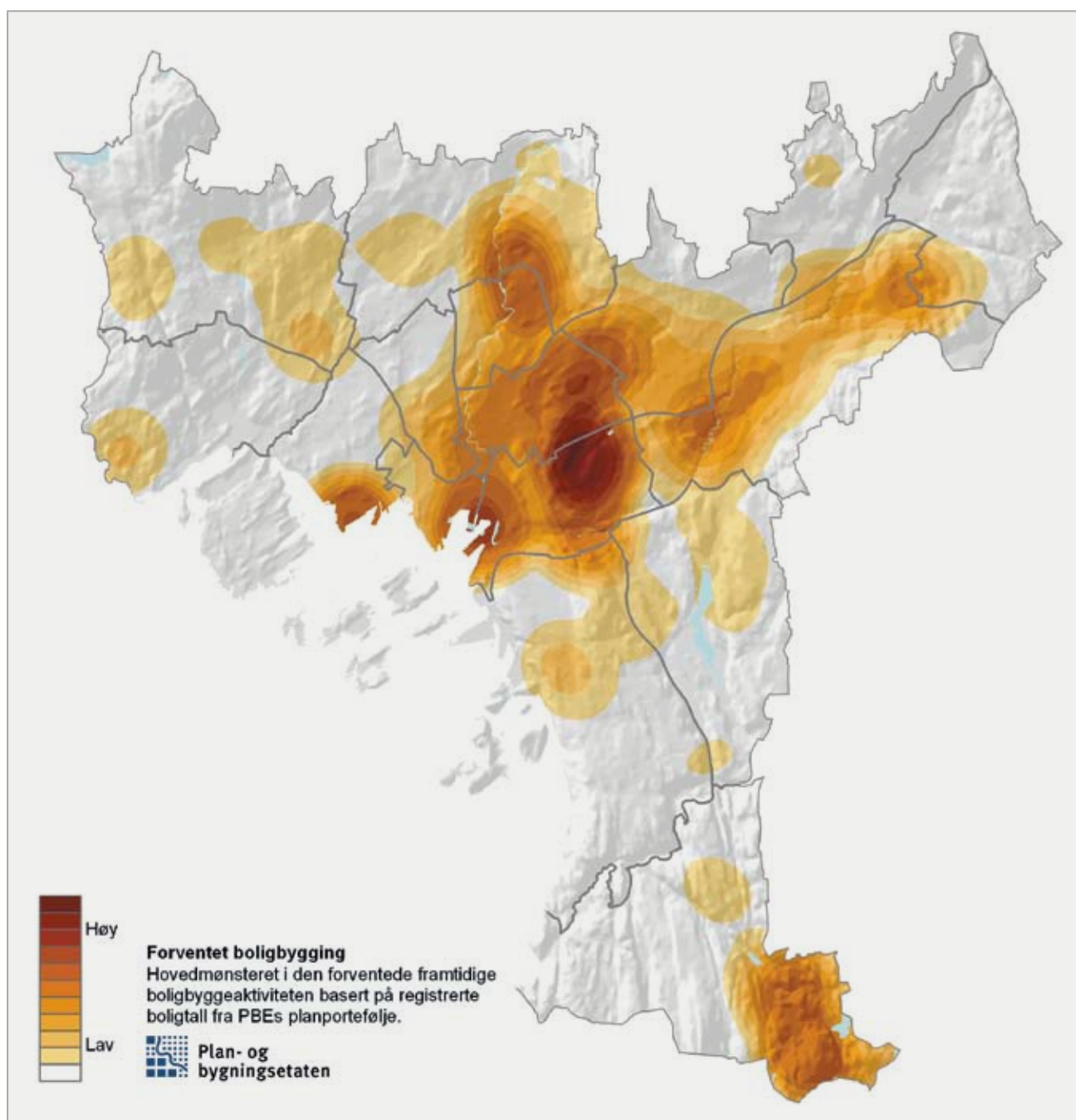
I januar 2011 foretok Plan- og bygningsetaten en opptelling av planlagte boliger. Et slikt boligregnskap er en av faktorene som benyttes i beregningen av det framtidige bosettingsmønsteret i byen. Boligregnskapet oppsummerer tall fra ulike deler av etatens planportefølje, og kilden kan si noe om når det er trolig at boligene realiseres. Materialet omfatter både byggesaker, reguleringsplaner og planer av mer overordnet karakter. En bolig som er til byggesaksbehandling har stor sjanse for å bli realisert, og det er rimelig å anta at dette kan skje i løpet av de nærmeste årene. Boliger som ligger i vedtatte reguleringsplaner og reguleringsplaner som er til behandling, ligger lenger fram i tid.

Videre inneholder boligregnskapet tall fra overordnede planer. Dette er planer med ulik status, men felles for dem er at de gir rammer og forteller noe om områders utviklingsmuligheter. Før boligene i disse områdene kan realiseres, må vedtatt reguleringsplan og godkjent byggesak være på plass. Følgelig ligger boligbygging i slike områder langt fram i tid.

Når disse kildene oppsummeres og sammenstilles, gir resultatet er et øyeblikksbilde. Hvordan vil framtidig utvikling være, sett fra i dag? I morgen kan nye planer dukke opp, planer kan bli avvist og framdrift på prosesser kan forseres eller forsinkes. Men med bakgrunn i boligregnskapet er det mulig å si noe om tendensene; hvordan det overordnede bildet ser ut;

Figur 2: Boligbygging pr. år

Figur 3: Forventet boligbygging.

hvor, når og hvor mye vil bli bygget i Oslo i framtiden?

Figur 3 viser hvordan boligtallene som ble summert i januar 2011 fordeler seg i byen. Tendensen vi har sett siste ti år, med vekst i indre by, særlig østlige deler av indre by, opprettholdes hvis dagens kjente planer realiseres. Dette har sammenheng med at mange av områdene hvor nye boliger ble bygget mellom 2000 og 2010, fremdeles er under utvikling. Nydalen, Kværnerdalen og Hasle er eksempler på

områder som har vært i utvikling i noen år, og hvor utbyggingen forventes å fortsette. I Bjørvika vil boligbyggingen øke betraktelig med utviklingen av Sørenga og Bispevika. Utvidelsen av indre by mot øst forsterkes også av en stor utbygging på Ensjø, det området i byen som har høyest forventet framtidig boligbygging. Et utviklingstrekk som ikke er tydelig på kartet over utvikling siste ti år, men som kommer tydelig fram på oversikten over mulige framtidige boligprosjekter, er at indre by øst-utviklingen videreføres inn i Groruddalen. Dette er pla-

ner som har en lengre realiseringshorisont og som det er knyttet større usikkerhet til enn for eksempel Ensjø. Breivoll og Furuset er de to tyngdepunktene i denne aksen. På Breivoll vil boligutbygging bety transformasjon av et område preget av småindustri, mindre bedrifter og lagerlokaler. Boligbygging på Furuset vil være av en helt annen karakter, og vil skje som fortetting i en eksisterende drabantby.

I indre by vest er Filipstad utpekt som det neste utviklingsområdet, en naturlig forlengelse av boligbyggingen som kan sees på Tjuvholmen i oversikten over siste ti års utvikling. I sør er Oslos siste jomfruelige område innenfor byggesonen, Gjersrud-Stensrud, tydelig markert. Det arbeides i dag med en overordnet plan for området. Realisering av denne ligger langt fram, og det er dermed også knyttet stor usikkerhet til planen og antall boliger.

Er det rom for ytterligere vekst?

Oppsummeringen av framtidige boligplaner som er beskrevet ovenfor inneholder 55 000 boliger. Som nevnt er imidlertid behovet fram mot 2030 betydelig større. Betyr dette at Oslo ikke kan romme det antall boliger det er behov for? Svaret er nei. Boligregnskapet inneholder kun påbegynte planer, og forteller noe om hvor fokus er i dag og i årene framover. I europeisk målestokk har ikke Oslo spesielt høy tetthet. Det er fremdeles en rekke områder i Oslo der det er mulig å se for seg boligbygging, men som foreløpig ikke er gjenstand for formell planlegging. Slike områder kan ses på som et framtidig boligpotensial. Å tallfeste et slikt potensial er imidlertid en svært usikker øvelse.

I 2006 ble det foretatt en gjennomgang av hele Oslos byggesone. Områder som ble vurdert som mulige boligområder ble sted- og tallfestet. Områdene er svært forskjellige, både i størrelse og beskaffenhet og de er fordelt i hele byen. Forutsetningene som må på plass før det er mulig å bygge boliger er også svært forskjellige. I noen av disse områdene er det bygget, eller påbegynt planlegging av boliger etter 2006. Ved å redusere potensialet med det antall boliger som er tatt i bruk eller som er under planlegging, får vi et gjenværende potensial. I januar 2011 var det gjenværende potensialet fra denne gjennomgangen rundt 10 000 boliger.

I forbindelse med utarbeidelsen av planprogram for Breivoll og Alnabruområdet, ble det foretatt en vurdering av utbyggingspotensialet i dalbunnen ved en banebasert utbygging. Vurderingen tok utgangspunkt i den planlagte utbyggingen på Ensjø. Størrelsen, utbyggnings tettheten og sammensetningen

mellom bolig og næring ble hentet herfra. Enkelt sagt ble flere Ensjøbyer teoretisk plassert inn i Gro Ruddalen, for å kunne si noe om potensialet i en banebasert utbygging i dalbunnen. I tillegg til boligene som allerede ligger inne i boligregnskapet, gir en forsiktig tolkning av materialet et potensial på rundt 10 000 boliger, mens det er fullt mulig å argumentere for potensialer på 20 000 og mer.

De to nevnte potensialvurderingene er ikke uttømmende. Gjennomgangen fra 2006 er noen år gammel, og forutsetningene lagt til grunn den gang, ville muligens blitt endret ved en lignende gjennomgang i dag. Potensialvurderingen fra planprogrammet for Breivoll og Alnabruområdet ble gjort for et begrenset område.

I arbeidet med den juridisk bindende arealdelen i Kommuneplan 2013 skal en boligberedskap på 90 000 – 100 000 boliger angis med tilstrekkelige arealer på plankartet. Dette vil måtte justere tallene som framkommer i boligregnskapet, og det mønsteret som tegner seg.

Behov for nye planer

Det langsiktige boligbehovet i Oslo forventes å bli stort. Boligbyggeaktiviteten de siste 10 årene har vært svært variabel, og for å møte det langsiktige behovet må aktiviteten være høyere hvert år framover enn den har vært noe enkeltår de siste 10 årene. Det finnes planberedskap for et betydelig antall boliger, men dette alene er ikke tilstrekkelig for å møte det framtidige behovet. Potensialvurderinger tyder imidlertid på at det er mulig å løse Oslos boligbehov innenfor kommunens byggesone, gitt at viktige faktorer som blant annet infrastruktur løses på en god måte. Dette er utfordringer som er sentrale i Plan- og bygningsetatens arbeid, og som har stort fokus i det pågående arbeidet med ny kommuneplan.

Mer informasjon finner du på

e-post:
oslostatistikken@uke.oslo.kommune.no
internett:
www.uke.oslo.kommune.no/oslostatistikken/

Returadresse

Oslo kommune,
Utviklings- og kompetansetaten
Postboks 6538 Etterstad
0606 OSLO